

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Tero Kyllergård

Försäkring och bevisvärdering

Examensarbete
20 poäng

Handledare
Bertil Bengtsson

Ämnesområde
Försäkringsrätt

Termin
HT 1998

1 SAMMANFATTNING.....	2
2 INLEDNING.....	3
2.1 SYFTE.....	3
2.2 METOD.....	3
2.3 AVGRÄNSNING.....	3
2.4 UPPLÄGGNING.....	3
3 BEGREPPSBESTÄMNINGAR.....	4
3.1 BEVISBÖRDA.....	4
3.2 RÄTTSAKTUM.....	4
3.3 BEVISFAKTA.....	4
3.4 HJÄLPFAKTA.....	5
3.5 URSPRUNGSSANNOLIKHET.....	6
4 BEVISVÄRDERING.....	7
4.1 BEVISKEDJA.....	7
5 BEVISPRÖVNING.....	10
5.1 RB 35:1.....	10
5.2 BEVISPRÖVNINGSPRINCIPER.....	11
5.3 VITTNESVÄRDERING.....	12
6 ALLMÄNT OM FÖRSÄKRING.....	14
6.1 FÖRSÄKRING OCH BEVISVÄRDERING.....	14
7 MOTORFORDONSRÄTTSFALL.....	16
7.1 ANALYS AV MOTORFORDONSFALL.....	23
7.1.1 Den tekniska utredningen.....	23
7.1.2 Ett vittnes bevisvärde.....	24
7.1.3 Brottslig bakgrund.....	25
7.1.4 Ändrade uppgifter.....	25
8 KONSUMENTFÖRSÄKRINGAR.....	26
8.1 ANALYS AV KONSUMENTFÖRSÄKRINGAR.....	31
9 FÖRETAGSFÖRSÄKRINGAR.....	33
9.1 ANALYS FÖRETAGSFÖRSÄKRINGAR.....	36
10 FRÅGOR TILL FÖRSÄKRINGSBOLAG.....	38
10.1 SLUTSATS FRÅGESTÄLLNING.....	41
11 SLUTSATS BEVISVÄRDERING.....	43
12 LITTERATURFÖRTECKNING.....	45

1 Sammanfattning

Denna uppsats behandlar bevisvärdering och försäkringsfall. Uppsatsen försöker se hur domstolarna värdesätter olika bevis som förs fram av parterna, speciellt av försäkringsbolagen. Uppsatsen analyserar inte alla sorter av bevisning utan endast sådana som huvudsakligen används av försäkringsbolag och försäkringstagare.

För att läsaren skall förstå hur domstolen kan resonera när det gäller bevisvärdering och bevisprövning går uppsatsen igenom olika begreppsbestämningar såsom bevisfakta, rättsfaktum m.m. Begreppsbestämningen säger inte på något sätt att domstolarna använder sig just av det sätt som framställs, utan att sättet är ett exempel eller alternativ till hur domstolarna arbetar vid bevisvärdering. De flesta juridikstuderande eller jurister känner nog igen uttrycken, medan några kan behöva påminnas om vissa av uttryckens innebörd. Så gott som alla domstolar och alla domare har olika sätt att resonera och argumentera hur och varför vissa bevis är värdefullare än andra, detta gör det svårt att se något enhetligt förfarande hos domstolarna att avgöra målen. Rättsfallen har delats upp i tre olika kategorier, motorfordon, konsument samt näringsidkare. Uppsatsen behandlar motorfordonsrättsfallen mer än andra rättsfall då dessa mer tydligt än andra rättsfall visar hur domstolarna värderar de olika bevis som parterna förebringat. Eftersom det finns så lite litteratur om bevisvärdering inom försäkringsfall, baseras slutsatserna mestadels på rättsfallen och på frågorna till försäkringsbolagen.

För att få bättre praktisk inblick har några frågor ställts till ett antal försäkringsbolag. Frågorna har sammanställts i senare delen av uppsatsen. Frågorna är intressanta då de går att jämföra med de olika rättsfallen som redovisas.

Slutsatsen av de rättsfall som studerats och svaren från försäkringsbolagen är att det klart viktigaste beviset är den tekniska utredningen som försäkringsbolagen gör. Utredningen värderas också klart högst av domstolen. Slutsatsen är inte överraskande på något sätt och kunde kanske förutses innan uppsatsen skrevs, men det är ändå viktigt att utreda om tidigare hypoteser om bevisvärderingen inom försäkringsfall är riktiga.

2 Inledning

Bevisvärderingen inom civilrättsliga försäkringar är inte uttryckt i lagen utan har tillkommit genom rättspraxis och kan den variera efter rådande inställningar i samhället. Detta gör det svårt att se hur starkt bevis som krävs för att vinna ett försäkringsmål och hur domstolen prövar bevisningen som framläggs i en försäkringstvist. Det finns därför anledning till att försöka klargöra frågor inom detta område.

2.1 Syfte

Uppsatsens syfte är att beskriva försäkringspraxis, då det gäller bevisvärdering, som har vuxit fram under 1980 och 1990-talet, och att värdesätta de bevis som mestadels förs fram i olika försäkringstvister. Dessa bevis kan t.ex. vara den tekniska undersökningen som försäkringsbolaget gör eller försäkringstagarens trovärdighet.

2.2 Metod

För att komma fram till ett klargörande av dessa frågor är det främst domstolspraxis som har används. Domskälen visar hur domstolen resonerar och löser eventuella problem som finns, det är därför lämpligt att koncentrera sig på rättsfallen. Samtidigt har i möjligaste mån den mycket knappa doktrin inom området setts över.

2.3 Avgränsning

Denna framställning berör förhållandet mellan försäkringsgivaren och försäkringstagaren då det gäller bevisvärdering och bevisprövning. Främst behandlar uppsatsen frågor kring bevisvärdering och tar endast flyktigt upp bevisprövningsfrågor. Uppsatsen tar endast upp civilrättsliga spørsmål och behandlar därigenom inte allmänna försäkringsfrågor. De civilrättsliga spörsmålen delas i sin tur upp i motorfordonsfall, konsumentfall samt företagsförsäkringar.

2.4 Uppläggning

Första delen av uppsatsen redogör för begreppsbestämningar som rör bevisvärdering generellt. Huvuddelen av uppsatsen kommer beskriva olika rättsfall och även kommentera dessa med egna synpunkter i behövliga fall. Doktrinen innehåller förvånansvärt lite synpunkter och meningar angående försäkringar och bevisvärdering, därför kommer doktrinen att behandlas där det är möjligt. Avslutningsvis presenteras en kommentar angående rättsfall och frågor till försäkringsbolag.

3 Begreppsbestämningar

3.1 Bevisbörda

Termen *bevisbörderegeln* är en rättsregel som stadgar vem av parterna som har bevisbördan angående ett visst rättsfaktum. Om en part inte kan förebringa bevisning rörande ett specifikt rättsfaktum, kan vederbörande oftast ej heller vinna målet. Sålunda är det inte fråga om någon skyldighet att förebringa bevisning, eftersom ”bördan” endast är ett uttryck för partens risk att förlora målet vid otillräcklig bevisning.¹

Råder det inte någon osäkerhet om att något har hänt, inte hänt etc. i en tvist eller är sakförhållandena ostridiga behöver domstolen inte begagna sig av några bevisbörderegler. Dessa regler används endast när sakförhållandena är oklara eller är stridiga.

Bevisbördan har även en annan uppgift, nämligen att stärka effekten av den civilrättsregel som den är kopplad till samt att främja säkrandet av bevisning.² Detta är viktigt i utomprocessuella förhållanden, för att parterna skall få incitament att säkra bevis för eventuell framtida rättegång, t.ex. genom att begära ett skriftligt avtal istället för att enbart avtala muntligt.

3.2 Rättsfaktum

Vad den beviskyldiga skall bevisa i ett mål är alltid rättsfaktum, d.v.s. omedelbart relevant fakta. Ett rättsfaktum har rättslig betydelse eftersom en rättsregel anknyter en rättsföljd till detta. För att enkelt förklara vad ett rättsfaktum är kan följande definition användas:
varje rekvisit i en lagregel som måste uppfyllas för att lagregeln skall kunna tillämpas i målet.

Rätten skall i alla slags mål ex officio tillämpa lagen på åberopade rättsfakta ”jura novit curia” (domstolen känner rätten). Detta skall rätten göra oavsett om parterna inte vill åberopa stadgandet i fråga.³

3.3 Bevisfakta

Bevisfakta är till skillnad från rättsfaktum endast medelbart relevant fakta. Endast bevisfakta kan inte föranleda någon rättsföljd. Istället relateras bevisfakta till rättsfakta, bevisfakta ökar bevisning för att ett påstått rättsfaktum verkligen föreligger, t.ex. fingeravtryck på mordvapnet. Det föreligger ofta beviskedjor, exempelvis där ett bevisfaktum bevisar ett annat bevisfaktum som i sin tur bevisar ett rättsfaktum.

---

¹ Ekelöf, rättegång IV, sid 64.

² Robert Boman, Bevisbörda och civilrätt, Festskrift till Bertil Bengtsson, sid 67.

³ A.a. sid 239.

Definitionen av bevisfaktum leder lätt till uppfattningen att bevisfaktum enbart kan vara ett bevisfaktum och således endast ett bevisvärde. Men bevisfaktum kan beroende på omständigheterna vara både rättsfaktum och hjälpfaktum. Lindell åskådliggör detta med ett bra exempel, antag att en bilist har kört på en fotgängare och att det vid olyckan var dåliga siktförhållanden p.g.a. dimma. Omständigheten att det var dimma kan ensamt eller i förening med andra omständigheter föranleda att vårdslöshet anses föreligga, vilket skulle vara ett konkret rättsfaktum. Dimman kan även vara ett bevisfaktum, t.ex. för att vägbanan var våt vid olyckstillfället.

Vid ett eventuellt påstående om siktförhållandena på olycksplatsen skulle dimman även kunna ses som ett hjälpfaktum.⁴

Att en och samma omständighet kan ha flera funktioner kan vara förvirrande om man måste veta vilken funktion omständigheten i fråga har. Till skillnad från rättsfakta gäller inga beviskrav för bevisfakta. Detta leder till att om inte befintlig bevisning har förebringats angående förhållanden vid dimma kan omständigheten endast räknas på bevisidan. Dessutom måste rättsfakta, till skillnad mot bevisfakta, i ett dispositivt mål åberopas för att få verkan i en rättegång. Har omständigheten åberopats kan den givetvis vara både rättsfaktum och bevisfaktum.

3.4 Hjälpfakta

Hjälpfakta gör det lättare för rätten att värdera ett bevisfaktum. Självständigt har hjälpfakta ingen betydelse eftersom de måste relatera till bevisfakta, t.ex. att det regnade kraftigt har inget bevisvärde självständigt, men ifall det relateras till om det var möjligt för vittnet att se genom det kraftiga regnet, så har hjälpfaktumet klar betydelse.

Hjälpfakta kan i sin tur delas upp i positiva och negativa hjälpfakta. Positiva hjälpfakta ökar bevisvärdet av ett led i beviskedjan, medan negativa minskar bevisvärdet. När en utredning av en händelse inleds och det har framkommit några hjälpfakta är bevisvärdet till en början lågt, men bevisvärdet ökar eller minskar genom tiden beroende på antalet hjälpfakta och ifall de är positiva eller negativa till bevisningen.

Även om det föreligger flera negativa hjälpfakta och man senare finner fler negativa hjälpfakta, kan bevisvärdet ”förstärkas”. Detta p.g.a. ju fler hjälpfakta man finner desto säkrare blir bevisningen, eftersom det blir svårare att finna ytterligare bevisning som kan påverka bevisvärdet antingen till det positiva eller det till negativa hållet. Om det inte finns fler hjälpfakta (varken positiva eller negativa) som kan förebringas i målet borde det som skall bevisas vara mycket bra behandlat, vilket medför att bevisningen blir robustare. Ju mer bevisning man finner desto *robustare* blir bevisningen. När utredningen kommit så långt att det inte existerar mer bevisning som kan påverka bevisvärdet, varken åt det positiva eller negativa hållet, är bevisningen *robust*.⁵ Själva existensen av ett hjälpfaktum kan också bli föremål för bevisning.

---

⁴ Lindell, Sakfrågor och rättsfrågor, sid 31.

⁵ Ekelöf, rättegång IV, sid 128.

3.5 Ursprungssannolikhet

Ursprungssannolikhet baseras på livserfarenhet och gjorda undersökningar, d.v.s. på ett visst kunskapsmaterial. Undersökningarna brukar behandla ett bevistemans normala uppkomst inom en viss grupp av människor. Bevisteman är de sakförhållanden som skall bevisas i en rättegång. Om ursprungssannolikheten är hög innebär det att händelser som bevistemat är vanligt inom en viss grupp av människor (population). Skulle ursprungssannolikheten vara låg är motsatsen för handen, d.v.s. det är ovanligt inom populationen.

Antag att du spelar på lotto, då är det inte hög ursprungssannolikhet att du skall vinna högsta vinsten, däremot är det hög ursprungssannolikhet att du inte vinner högsta vinsten.

Ofta uppstår det tvister och blir rättegång när ett faktum är för handen och ursprungssannolikheten för detta faktum är lågt. Om t.ex. en bilist hävdar att han har krockat med en björn i Skåne tror försäkringsbolaget antagligen inte på mannen beroende på att ursprungssannolikheten för att det finns björnar i Skåne är mycket låg. Vill bilisten ha ut försäkringsersättning måste han förmodligen föra tvisten till domstol och ha någon sorts bevisning som talar till hans fördel.

Ursprungssannolikhet är bra när man behöver veta ungefär hur ofta en händelse verkligen inträffar. Domstolen skall inte ta hänsyn till ursprungssannolikheten när det gäller att bedöma bevisvärdet av t.ex. den *tilltalades version av händelsen*. Istället skall bevismaterialet i målet användas.⁶

Eftersom det bara är ursprungssannolikhet står sådan bevisning sig platt när det finns bevis som står i kausalt samband med bevistemat. Ekelöf förtydligar detta med ett bra exempel, där elva kor betar på en äng. Tio av dessa elva kor tillhör A och en ko tillhör B. En av dessa elva kor har ätit upp rabatten på grannens äng. Ett vittne säger sig ha sett händelsen med den blomläskande kon och vittnar att det var Bs ko som åt upp rabatten. Ursprungssannolikheten för detta är endast nio procent, men detta påverkar inte vittnesmålet i någon större grad, ifall vittnet säger sig känna igen Bs ko p.g.a. dess avbrutna horn.⁷

---

⁶ A.a. sid 129.

⁷ A.a. sid 131.

4 Bevisvärdering

Bevisning är ingen exakt vetenskap utan baseras på vad vi vet om, och hur vi upplever, verkligheten samt hur vi kopplar ihop händelser och resultat. Därför kan man aldrig säga att något är säkert till 100 procent.

Tidigare härskade den *legala bevisteorin*, som noga reglerade vilken bevisning som fick förebringas samt reglerade hur bevisen skulle värderas. Ett exempel på det senare var att endast "ojäviga" personer tilläts vittna. Vidare ansågs det att två samstämmiga vittnen var "fullt bevis", vilket gjorde domaren bunden i målet.

Idag gäller principen om den *fria bevisprövningen* som innebär att domaren vid bedömningen av bevisen inte är bunden av några legala regler samt att all slags bevisning som kan bidra med upplysningar i målet får förebringas. Detta innebär att även misstänkta, nära anhöriga, m.m. kan vittna. Rätten skall givetvis ta hänsyn till att vittnesmålet kan vara partiskt och värdera bevisningen därefter.

Meningen med att Sverige valde den fria bevisprövningen var givetvis inte att domarna skulle ha mer makt att döma efter eget godtycke, utan att domstolarna skulle komma fram till bättre resultat i sitt bedömande av fakta. Domaren måste kunna visa acceptabla skäl för att kunna grunda ett avgörande på olika fakta som påstås ha inträffat.⁸ Därför är det viktigt att det finns domskäl som visar hur domstolen har resonerat i målet.⁹

Vid bevisvärdering bör endast teoretiska sakskäl användas, moraliska, pragmatiska samt känslomässiga skäl bör ej användas.

Det finns regler som utesluter bevisvärdering t.ex. erkännande och medgivande.

4.1 Beviskedja

Ifall domstolen skall vara noggrann vid bevisvärderingen av en vittnesutsaga skall den inte sluta sig direkt till det händelseförlopp som vittnet har iakttagit. Ekelöf anser att domstolen istället skall granska vittnesbeviset som en beviskedja.¹⁰

För att man lättare skall förstå hur detta går till, skall en beviskedja angående en misshandel presenteras, vilken har lånats från Ekelöfs bok.¹¹ Beviskedjemodellen utgår från värdemetodens principer.¹²

---

⁸ Olivercrona, Domstolar och Tvistemål, sid 75.

⁹ Se nedan angående den fria bevisföringen.

¹⁰ Ekelöf, rättegång IV, sid 124.

¹¹ A.a. sid 140.

¹² Se nedan angående värdemetoden.

Domarens iakttagelse av vad vittnet säger--- Vittnets utsaga--- Vad vittnet menat härmed--- Vittnets minnesbild--- Vittnets iakttagelse av misshandeln--- Att det var den tilltalade som slog ner målsäganden

När vi applicerar bevisfaktum och bevistema i beviskedjemodellen ser vi att det första ledet är bevisfaktum och det sista bevistema. I det mellanliggande är leden bevisfaktum för det närmast efterföljande ledet och bevistema för det närmast föregående.

Det första ledet (Domarens iakttagelse...) behöver knappast förklaras eftersom vi själva vet hur vi uppfattar våra egna föreställningar.

Det andra ledet däremot (Vittnets utsaga) kan skapa lite problem. Vittnets iakttagelse av händelsen kan vara felaktig, domaren kan höra dåligt och därmed få en annan uppfattning än vad vittnet menar, eller domaren kan missuppfatta vittnets utsaga. Det sista alternativet är det störst risk för, eftersom språkbruket varierar mellan olika samhällsskikt samt att språket är mångtydigt och vagt. Vittnet kan även säga motsatsen till vad han menar p.g.a. nervositet.¹³

Tredje ledet är kopplat till mened ifall vittnet medvetet berättar en annan version till rätten än den han minns genom sin iakttagelse. Korsförhørets viktigaste funktion inträder här för att antingen förhindra eller upptäcka detta.

I det fjärde ledet (Vittnets minnesbild) kan det behövas en mängd olika hjälpfakta för att komma fram till minnesbildens bevisvärde. Olika faktorer kan påverka vittnets minnesbild, rättegången kan dra ut på tiden, händelsen kan tas upp i nyheterna i en annan version, vittnet kan suggerera sig en annan minnesbild ifall han inte med jämna mellanrum reflekterar över händelsen.¹⁴ Det vanligaste torde vara att rättegången drar ut på tiden så att vittnet delvis glömmet sin iakttagelse.

Det sista mellanliggande ledets (Vittnets iakttagelse...) bevisvärde behandlar vittnets intryck av händelsen. Det vanligaste intrycket som påverkas är synintrycket, som inte är så pålitligt som man skulle kunna tro. Det är inte ovanligt att man tror sig se en händelse medan det i själva verket är något annat man iakttagert. Här kommer vissa hjälpfakta till användning, såsom synförmågan, avståndet till själva händelsen samt hur uppmärksam vittnet var. Det är även lätt att man grundar sina intryck på händelser som påminner om den aktuella händelsen, och på våra värderingar om dessa påminnande händelser, än på våra egna sinnesintryck.¹⁵

Ifall rätten får reda ovanstående olika hjälpfakta blir det mycket lättare att bedöma vilket bevisvärde vittnet har i målet. Om vittnet exempelvis säger att han inte stod nära platsen för händelsen, att han inte kunde se gärningsmannens ansikte samt att det var sent på kvällen, får rätten mer kött på benen när det gäller att bedöma bevisvärdet. De olika hjälpfaktumen ger domstolen vägledning genom att sätta ett visst minimivärde på vittnesberättelsen för att det verkliga förhållandet framkallat synintrycket.

---

¹³ Ekelöf, rättegång IV, sid 125.

¹⁴ A.a. sid 125.

¹⁵ A.a. sid 126.

Hjälpfakta och erfarenhetssatser är som ovan framgått oundgängliga när det gäller att bedöma bevisvärdet av varje led i en beviskedja.

För att beviskedjemodellen skall vara användbar måste vittnet tala sanning och inte dikta ihop en historia. Skulle vittnet t.ex. berätta en uppbyggd historia- *i tredje ledet i beviskedjan*- finns det ingen anledning att undersöka följande led i modellen, eftersom om ett led har bevisvärdet noll i kedjan är vittnesberättelsen oanvändbar.

5 Bevisprövning

Uppsatsen har tidigare tagit upp lite om den fria bevisföringen och sagt att den tillkom i Sverige för att vi skulle få materiellt riktiga domar. Detta kapitel skall titta lite närmare på den fria bevisföringen och ge en mer allmän beskrivning av begreppet.

5.1 RB 35:1

Den fria bevisföringens princip återges i RB 35:1 och lyder:

”Rätten skall efter samvetsgrann prövning av allt som förekommit, avgöra vad i målet är bevisat. Vad om verkan av visst slag av bevis är stadgat vare gällande.”

Som vi ser säger regeln att rätten skall beakta allt som har tagits upp i ett mål, men den säger inte hur bevisen skall värderas, vilket är det speciella med regeln.

Regeln liknar en materiell generalklausul, men en materiell generalklausul anknyter till normer medan RB 35:1 anknyter till fakta. Bevisbörderegler kan användas på en materiell generalklausul, men inte på RB 35:1. Vid bevisvärdering används ofta annat material än vid rättstillämpning.¹⁶

Det är domaren som skall avgöra vad som är bevisat och RB 35:1 ger domaren det fria spelutrymmet att bedöma detta utan att vara bunden av några rättsregler. Vad domaren däremot inte bör gå emot är allmänna erfarenhetssatser och slutledningsregler. Men eftersom erfarenhetssatser oftast är vaga till sin natur och är svåra att fixera objektivt ger de en relativt stor spännvidd åt subjektiva moment vid bevisbedömningen.¹⁷ Domaren får inte helt skönsmässigt utföra bedömningen utan är bunden av tolkningsprinciper, målsättningen med lagen, juridisk argumentationsteknik m.m. Dessa källor är oftast också vaga till sitt innehåll vilket är förståeligt då det skulle vara en omöjlighet att förutse alla tänkbara kombinationer av bevisfakta och rättsfakta som kan tänkas förekomma.

Eftersom synen på rätten är dynamisk, är erfarenhetssatserna inte statiska. Skulle man fixera fast erfarenhetssatserna skulle domarens rörelsefrihet inskränkas och risken för materiellt oriktiga domar skulle bli större.

Den fria bevisprövningen ger som sagt domaren större utrymme för subjektiva moment, samtidigt som den ger en viss osäkerhet rörande bevisvärderingen. Detta är ofrånkomligt ifall rätten skall kunna ta hänsyn till bl.a. ändamål, rättvisa och billighet.

Processkommissionen sade följande angående RB 35:1:

”Den fria bevisprövningen innebär ej heller, att de äldre legala reglerna om uppskattning av de särskilda bevismedlen blivit ersatta av domarens godtycke eller att han skulle kunna nöja sig med ett instinktivt försanthållande. Domaren skall vid sin bevisprövning noga överväga alla de

---

¹⁶ Lindell, Sakfrågor och rättsfrågor, sid 131.

¹⁷ A.a. sid 98.

upplysningar, som i målet har blivit förebragta, och på denna grund pröva, hurudant sakförhållandet anses vara. Denna prövning skall vara objektiv, d.v.s. sådan att den även för andra innebär en övertygande beviskraft, därvid domaren naturligen måste använda allmänna erfarenhetssatser och slutledningsregler.”¹⁸

Av den ovanstående texten kan olika principer utläsas, dessa principer behandlas nedanstående.

5.2 Bevisprövningsprinciper

För att domaren inte skall ha alltför stort skön vid bevisprövningen finns det olika principer som skall följas.¹⁹

1. Skälen för domslutet måste kunna godtagas även av andra förståndiga personer, **objektivitetskravet**.
2. Skälen för domslutet måste redovisas, för att man skall kunna kontrollera domarens bedömning, **redovisningskravet**.
3. Domaren måste stegvis bygga upp sammansatt kunskap och inte grunda avgörandet på totalintrycket av det föreliggande materialet(intuitivt), **analysskravet**.
4. Endast sådant material som har förebragts i målet får beaktas vid bevisbedömningen, dock får domaren ex officio beakta notoriska fakta och erfarenhetssatser som är befintliga, **materialbegränsningskravet**.
5. Ett påstående (bevistema) måste antingen vara sant eller falskt. Detsamma gäller ett bevis för ett påstående, eftersom beviset kanske måste bevisas och blir härigenom ett bevistema, **sanningskravet**.
6. Det måste finnas ett samband, en relation, mellan bevisfaktum och bevistema. Bevisfaktumet skall uppfattas som ett argument för temats existens. Sambandet etableras av erfarenhetssatserna, som kopplar ihop bevis och tema, **relevanskravet**.
7. Temats bevisning skall vara både teoretiskt och praktiskt möjligt att bevisa. Oavsett om temat antingen är sant eller osant kan det vara så, att det med våra befintliga kunskaper inte är möjligt att bevisa eller motbevisa ett påstående, **bevisbarhetskravet**.

Bevisvärdering är ingen absolut kunskap. Det är sällan man ens kommer nära fullständig säkerhet vid bevisvärdering, utan endast att en mer eller mindre hög grad av sannolikhet uppnås.²⁰

Domaren skall som tidigare har sagts pröva allt som förebragts under målet, detta inkluderar bl.a. parternas uppträdande och argumentation. Det är t.ex. inte bara vittnesutsagan som blir granskad utan även personen som lämnar den. Av det ovanstående sagda framkommer att det finns vissa omständigheter som bedöms intuitivt eftersom allt inte är identifierbart och lättbeskrivet. Det är en omöjlighet för domaren att i domskälen beskriva ett vittnes subtila nyansskillnader i framförandet av vittnesutsagan. Det skulle inte bli gripbart för någon som inte varit närvarande

---

¹⁸ SOU 1926:32, sid 255.

¹⁹ Lindell, Sakfrågor och rättsfrågor, sid 103.

²⁰ A.a. sid 104.

vid huvudförhandlingen. Dessutom är det inte moraliskt rätt att i domskälen utan närmare motivering skriva varför domstolen inte tillmäter en vittnesutsaga trovärdighet.²¹

Objektivitet vid bevisvärdering är inte helt genomförbart eftersom det skulle förutsätta en enhetlig metod för bevisvärdering samt att bevisvärdet hos fakta som förekommer i ett rättegångsmål kan fastställas ett exakt numerisk värde. Objektivitet är vidare ej heller genomförbart eftersom alla omständigheter som påverkat bevisbedömningen skulle behövas uppräknas i domskälen, samt att rätten skulle behöva utpeka vilka personer som är ”förståndiga”.²²

Det finns som sagt ingen regel utan undantag och detta gäller även för den fria bevisföringens princip. Det finns vissa bevisförbud d.v.s. fakta som inte får presenteras i rättegången p.g.a. olika regler. Sekretesslagen stadgar att känsliga uppgifter inte kan lämnas ut hur som helst. Vidare har olika yrkeskategorier tystnadsplikt och behöver därför inte vittna, t.ex. advokat, läkare och präst.²³

5.3 Vittnesvärdering

Att kunna ljuga bra skiftar mellan olika människor, men det finns vissa tecken i en människans utsaga som kan peka mot att berättelsen är osann.²⁴ Dessa tecken skall tas med en nypa salt eftersom de nödvändigtvis inte stämmer in på samtliga människor.

realitetskriterium

detaljrikedom
individualitet
komplikation
ostyrighet
strukturenhet
utveckling
utfyllnad

lögnsignal

karghet
abstraktion
förenkling
målinriktning
strukturbrott
förflackning
utarmning

Man brukar säga att den bästa lögnen består av en blandning mellan sanning och påhitt. Är en historia helt uppdiiktad kan det vara svårare att komma ihåg alla detaljer som man har berättat, men skulle historien vara en blandning mellan sanning och lögn blir det lättare att ”hålla ihop” historien.

Att förväxla en persons allmänna trovärdighet med hans förmåga att återge en korrekt utsaga inför rätten är riskabelt, eftersom det är två helt skilda saker. Vidare skall man inte förväxla

---

²¹ Lindell, Sakfrågor och rättsfrågor, sid 111.

²² Se objektivitetskravet på föregående sida.

²³ Bolding, Går det att bevisa?, sid 26.

²⁴ Diesen, bevisprövning i brottmål, sid 43.

densammes uttalade säkerhet med den verkliga säkerheten.²⁵ Ett vittne kan ju berätta ett händelseförlopp *mycket troligt*, men ändå vara osäker på om händelsen verkligen gick till som han tror.

I många av rättsfallen som analyseras i uppsatsen ser man att det ofta finns osäkerhet i vittnesutsagan som domstolen inte låter gå förbi obemärkt.

---

²⁵ Diesen, bevisprövning i brottmål, sid 42.

6 Allmänt om försäkring

Försäkringsersättningen har blivit allt viktigare under senare delen av 1900-talet, bl.a. har försäkringen övertagit skadeståndets roll på flera punkter bl.a. kan nämnas trafik-, patient-, samt läkemedelsförsäkringen. Det finns inte mycket som talar mot att försäkringen kommer att bli än mer betydande i framtiden.²⁶

Ett försäkringsavtal huvudsakliga syfte är att skydda försäkringstagaren från oväntade ekonomiska förluster och samtidigt se till att försäkringsbolaget är vinstgivande i långa loppet. Tryggheten mot oväntade ekonomiska förluster kan gälla så gott som allting som befattar och berör försäkringstagaren, t.ex. egendom som vi anser värdefulla, person skador, dödsfall, risker i affärslivet, m.m.

Försäkringsgivaren har genom mångårig forskning en stor kunskap i sannolikheten för att en ekonomisk förlust generellt sett skall drabba en individ i en population. Försäkringsgivaren räknar statistiskt ut sannolikheten för skada inom en population och därefter betalar försäkringstagarna premier efter denna sannolikhetsberäkning. Alla försäkringstagare kommer inte drabbas av skada, men alla är med och betalar premie, vilket gör att kostnaden för risken för skada blir mindre. Sannolikheten beräknas bl.a. efter upplysningar från försäkringstagaren, därför är det viktigt att försäkringsbolagen får rätt uppgifter från en försäkringstagare när denna skall teckna försäkring.

Vid försäkringstvist är det viktigt för parterna att de vet vad det krävs för bevis för att vinna målet, och hur domstolen värderar samt prövar de befintliga bevisen. Att veta precis vad domstolen förväntar sig av parterna när det gäller bevis är knappast troligt, men att parterna har en någorlunda insikt i vad domstolen förväntar sig när det gäller bevisningen är rimligt.

Enligt en princip inom försäkringsrätten har försäkringstagaren bevisbördan för att en händelse som omfattas av försäkringen har inträffat, medan försäkringsgivaren har bevisbördan för att något undantag - som finns i försäkringsvillkoren - kan exkludera försäkringsersättning. Detta överensstämmer med principen att den som påstår något har bevisbördan, ej den som bestrider.²⁷

Att försäkringstagaren är i underläge gentemot försäkringsbolagen är lätt att förstå eftersom bolagen sitter på sakkunskapen, har starkare ekonomisk ställning samt inte är lika starkt beroende av ekonomisk trygghet vid en framtida eventuell tvist, som en enskild försäkringstagare oftast är. Därför har lagstiftaren i en del fall stiftat tvingande regler till försäkringstagarens förmån.

6.1 Försäkring och bevisvärdering

För att få en uppfattning om hur rätten värderar bevisning, måste man huvudsakligen läsa rättsfall och i viss mån granska litteratur som behandlar försäkringsfrågor. Nedanstående redogörelse av

---

²⁶ Bengtsson, Försäkringsrätt, sid 31.

²⁷ Hellner, FÖRSÄKRINGSRÄTT, sid 103.

bevisvärdering inom försäkringsrätten är utförd efter genomläsning av hovrättens och högsta domstolens rättsfall, i vissa fall kommer även tingsrättens rättsfall att kommenteras. Självfallet kan inte alla rättsfall som behandlar försäkring på något sätt belysas i uppsatsen, utan endast de som mer behandlar bevisvärderingsfrågor och där det mer eller mindre tydligt framgår hur rätten har kommit fram till sitt domslut.

Rättsfallen kommer att behandlas i följande kategorier:

1. försäkringstvist där motorfordon är inblandat, (kapitel nio),
2. annan försäkringstvist med konsument, (kapitel tio),
3. annan försäkringstvist med näringsidkare, (kapitel elva).

Kategori ett behandlar försäkringsfall där en enskild person tvistar med försäkringsbolaget om ersättning för motorfordon. Att ämnet fick en egen kategori beror på att det var lättare att analysera motorfordonsfallen avskilt från andra tvister, samt att den tekniska utredningen framhävs mer i motorfordonsrättsfallen.

Kategori två behandlar andra fall av försäkringstvister mellan enskild person och försäkringsbolag, t.ex. stöld av smycken, skada på egendom m.m.

Den tredje kategorien behandlar tvist mellan försäkringsbolag och näringsidkare.

Före rättsfallen behandlas är det bra att veta, att konsumenternas beviskrav vid försäkringstvister är att vid en helhetsbedömning av samtliga omständigheter göra det *mer antagligt* att försäkringsfall inträffat än att så inte är förhållandet. Näringsidkare skall däremot vid en helhetsbedömning av samtliga omständigheter göra det *klart mera sannolikt* att försäkringsfall har inträffat än att så inte är fallet.²⁸

Konsumenter har som synes lättare beviskrav än näringsidkare, vilket beror på att näringsidkare förutsätts ha större möjligheter att bevaka sina intressen. De har även branschorganisationer som hjälper dem i försäkringstvister.

---

²⁸ Se NJA 1984 sid 501 och NJA 1992, sid 113.

7 Motorfordonsrättsfall

Den allra vanligaste tvisten mellan försäkringsbolag och försäkringstagare där ett motorfordon är inblandat torde vara att försäkringstagare påstår att ett fordon har blivit stulet och/eller vandaliserat, samtidigt som försäkringsbolaget invänder att försäkringsfall inte har inträffat. Försäkringsbolaget menar i de flesta fall att försäkringstagaren eller någon av dennes närmaste uppsåtliga har utfört tillgreppet på fordonet för att utfå försäkringsersättningen.

För att försäkringstagare(konsument) skall få bifall till sin talan krävs det enligt rättspraxis att det vid en helhetsbedömning av samtliga omständigheter framstår som *mer antagligt* att ett försäkringsfall föreligger än att så inte är fallet.

Nedan kommer rättsfall där motorfordon är inblandade att behandlas. Rättsfallen varierar från tingsrättsfall till högsta domstolens prejudicerande beslut. Efter vissa rättsfall följer en kort kommentar.

NJA 1984 sid 501 (II) handlar om försäkringsersättning skall utbetalas p.g.a. olovligt tillgrepp av motorfordon. Försäkringstagaren hävdade att hans fordon olovligen blivit tillgripet och vandaliserat, försäkringsbolaget bestred detta.

Försäkringsbolagets argument var bl.a. att fordonet inte hade några brytmärken d.v.s. ingen skada på dörrar, glasrutor eller rattlås. En utredningsingenjör från försäkringsbolagets sida genomförde en teknisk undersökning av den vandaliserade bilen. Undersökningen talade för att fordonet hade startats med en nyckel.

HD ansåg att den tekniska utredning talade mot att ett olovligt tillgrepp av fordonet hade skett. Att försäkringstagaren inte hade några ekonomiska motiv att arrangera ett försäkringsfall talade för att olovligt tillgrepp hade skett. Vid en samlad bedömning av omständigheterna ansåg HD att försäkringstagaren inte hade fullgjort sin bevisskyldighet, att fordonet olovligen hade tillgripits. I den samlade bedömningen fanns det omständigheter som talade mot försäkringstagaren, bl.a. att fyndplatsen av bilen bara var ca en halv mil från stöldplatsen, samt att branden verkade vara anlagd för att försvåra den tekniska utredningen.

NJA 1984 sid 501 (I) har liknade omständigheter som ovanstående rättsfall d.v.s. inga brytmärken på bilen, det mesta talade för att bilen var nyckelkörd, fordonet hade utsatts för brand, försäkringstagaren hade inga ekonomiska motiv att arrangera ett försäkringsfall. Skillnaden mellan de båda rättsfallen består i att här åberopade försäkringstagaren en promemoria från Stockholms polisdistrikt. Promemorian behandlade användandet av falska nycklar vid bilstölder och den visade att det inte var så ovanligt att falska nycklar användes vid stöld av motorfordon. HD ansåg att promemorian inte kunde lämnas utan avseende och dömde till försäkringstagarens förmån.

RH 1987:133 handlar också om stöld av motorfordon. I detta rättsfall fanns det brytmärken på bildörren. Annars var det liknade omständigheter som i ovanstående rättsfall, bilen var

förmodligen nyckelkörd, bilen var utsatt för en anlagd brand, försäkringstagaren hade inget ekonomiskt motiv att arrangera ett försäkringsfall.

Hovrätten dömde till försäkringstagarens fördel eftersom det under rättegången framkom att bilen tidigare hade blivit stulen med hjälp av en falsk nyckel.

RH 1988:66 handlar om en försäkringstagare som hävdar att dennes motorfordon har blivit stulet och vandaliserat. Hovrätten tog särskilt intresse för frågan om bilens skick samt hur tändlåscylindern hade borttagits. Intresset för tändlåscylindern berodde antagligen på att försäkringstagaren försökte ge sken av att bilen hade blivit stulen genom manipulering av låscylindern. Förövarna hade bytt tre ypperliga sommardäck till tre dåliga vinterdäck, vilket även talade mot att bilen hade blivit stulen. Det är ytterst osannolikt att tjuvar skulle ta sig tid att byta däck, när de bara kan ta däcken och lämna bilen stående på hjulupphängningen. Hovrätten ansåg att det framstod som mera antagligt att bilen inte hade utsatts för olovligt tillgrepp än att det hade gjort det, och dömde till försäkringsbolagets fördel.

RH 1996:94 handlar om ett motorfordon som stulits och om försäkringsersättning skulle utbetalas till försäkringstagaren. Fordonet blev stulet endast tre veckor efter köpet. Under försäkringsutredningen hade försäkringstagaren påfallande svårt att lämna uppgifter till försäkringsbolaget om hur förvärvet av bilen gick till. Han hade svårt att förklara hur han hade finansierat bilköpet, vem han hade köpt bilen av samt hur betalningen hade gått tillväga. Försäkringstagaren gav även felaktiga uppgifter om antalet nycklar till bilen. Efter försäkringsbolagets efterforskningar angående bilnycklarna medgav försäkringstagaren att han hade givit felaktiga uppgifter. Hovrätten fann att försäkringstagarens obenägenhet att lojalt medverka till utredningen av försäkringsfallet i hög grad nedsatte hans trovärdighet.

Vid bilstölder där motorfordon inte återfinns kan inte någon teknisk utredning göras, vilket medför att bevisningen om uppsåtligt försäkringsfall blir svårare. Finns det inte andra omständigheter som kan påverka utfallet i målet medför detta att trovärdigheten hos försäkringstagarens uppgifter blir avgörande.

I ovanstående rättsfall gav försäkringstagaren försäkringsbolaget felaktiga uppgifter och kunde inte komma ihåg så väsentliga faktorer som om betalningen skedde med postväxel eller med kontanter. Bilen var både dyr och exklusiv, den kostade försäkringstagaren mer än en årslön. Att då inte komma ihåg hur man betalade för bilen är ytterst osannolikt. Snarare var det för svårt för försäkringstagaren att hålla reda på sina lögnar och han började begå strukturbrott i sin berättelse.

En kort sammanfattning av ovanstående rättsfall visar att det är ett par frågor som återkommer i flera rättsfall och som är svåra i bevisvärderingshänseende, nämligen om fordonet är stulet med hjälp av dyrk eller liknande.

Eftersom det är mycket svårt för försäkringstagare att föra bevisning om att ett fordon har tagits och brukats olovligen, har HD sänkt beviskravet för konsumenter i försäkringstvister till, att det skall framstå som mera antagligt att försäkringsfall föreligger än att så inte är fallet.²⁹ Rättsfallen utvisar att det är svårt för försäkringstagare föra fram bevis för att fordonet har blivit stulet med dyrk eller falsk nyckel. Därför har domstolarna lagt utredningsbördan på försäkringsbolagen. Det är försäkringsbolagen som skall utreda om och hur fordonen har blivit stulna. De har bättre

---

²⁹ Se NJA 1984 sid 501 I.

resurser och mer tid att utreda förhållandena. Risken med dessa utredningar är att utredarna blir partiska till försäkringsbolagets fördel, därför är det viktigt för försäkringbolagens utredare att vara medvetna om risken för partiskhet.

NJA 1986 sid 3 handlar om ifall en försvunnen bil har blivit stulen eller förskingrad. Skillnaden är viktig eftersom om bilen blev stulen skulle försäkringen täcka skadan, men om bilen blev förskingrad skulle försäkringsbolagets undantagsbestämmelser gälla och undanta skadan från försäkringsersättning.

Försäkringstagaren ägde en ovanlig sportbil som han hade lämnat till en bilmekaniker för att denne skulle utföra vissa arbeten på bilen. När försäkringstagaren senare skulle hämta sin bil, var både bil och bilmekanikern samt alla fasta och lösa inventarier spårlost försvunna från bilverkstaden.

Bilmekanikern hade före sitt försvinnande lämnat en lapp på dörren, där det stod att han var på sjukhus. Han hade vid tillfället även stora ekonomiska skulder.

Försäkringstagaren hävdade att bilen hade blivit stulen under ett inbrott i bilverkstaden, medan försäkringsbolaget hävdade att bilmekanikern tagit bilen. Ifall bilmekanikern tagit bilen är det försäkring istället för stöld.

Tingsrätten ansåg att en "vanlig tillfällighetstjuv" inte skulle stjäla samtliga inventarier från bilverkstaden, då detta skulle fodra noggranna förberedelser och tillgång till transportredskap. Bilmekanikerns ekonomiska problem talade även för att bilen blev förskingrad, ansåg tingsrätten, och dömde till försäkringsbolagets förmån.

I hovrätten diskuterades om överviktsprincipen skulle användas, men rätten ansåg att någon underliggande misstanke om försäkringsbedrägeri inte fanns, vilket medförde att överviktsprincipen ej användes. Istället för överviktsprincipen skulle försäkringsbolaget framföra konkreta omständigheter som direkt tydde på att bilmekanikern hade bortfört sportbilen. Eftersom försäkringsbolaget ej lyckades uppfylla beviskravet, dömde hovrätten till försäkringstagarens fördel.

HD ansåg att principen om, att försäkringstagaren vid en helhetsbedömning skall göra det mer antagligt att ett försäkringsfall har inträffat än att så inte är fallet, borde tillämpas. Omständigheter som HD ansåg talade till försäkringstagarens förmån var att det fanns tecken som tydde på att inbrott hade skett, bl.a. fanns det brytmärken till ett kontor inne i garaget samt att garagedörren till bilverkstaden var uppbruten.

Omständigheter som talade för att bilmekanikern hade bortfört bilen var bl.a. bilmekanikerns ekonomiska problem, alla inventarier hade bortförts från bilverkstaden. Vidare ansåg HD att den som bortfört sportbilen måste vara någon med bra kännedom om bilbranschen, vilket bilmekanikern hade, eftersom en så ovanlig sportbil kan vara svår att avyttra.

HD ansåg vid en samlad bedömning att det inte framstod som mer antagligt att bilen stulits än att den förskingrats, och dömde därför till försäkringsbolagets fördel.

Rättsfallet är intressant bl.a. eftersom de olika domstolarna hade delade uppfattningar om vem av parterna i målet som skulle ha bevisbördan samt vilket beviskrav denne skulle ha.

Tingsrätten ansåg att försäkringstagaren skulle styrka eller göra det sannolikt att bilen hade blivit stulen.

Hovrätten ansåg däremot att försäkringsbolaget skulle föra fram bevis som talade för att bilen hade förskingrats.

HD menade däremot att försäkringstagaren skulle bevisa att sportbilen hade blivit stulen.

Bevisskyldigheten hos försäkringstagaren skulle vara uppfylld om det vid en helhetsbedömning av samtliga omständigheter framstod som mera antagligt att försäkringsfall förelåg än att så inte var fallet.

HD använde sig av samma bevisprincip som i rättsfallet NJA 1984 sid 501, och ville därmed klargöra vilken rättspraxis som skulle gälla.

RH 1987:59 är mycket intressant rättsfall, fastän det bara går till hovrätten. Rättsfallet handlar om en bil som totalförstörts p.g.a. brand.

Försäkringstagaren (Börje H) hade bilen försäkrad och yrkade att utfå försäkringsersättningen.

Försäkringsbolaget bestred och hävdade att bilbranden var anlagd.

Både försäkringsbolaget och försäkringstagaren hade varsitt utlåtande från expert på bilbränder.

Problemet var bara att experterna hade delade meningar om hur branden hade uppstått.

Tingsrätten sade att försäkringsbolagets utredare hade en mer praktiskt inriktad utbildning som var koncentrerad till bilbränder och därför troligen var den bättre av de båda utredarna att bedöma orsak och förlopp av bilbränder. Rätten ansåg även att Börje Hs utredare var mer opartisk än försäkringsbolagets utredare vilket medförde att det fanns större anledning att sätta tilltro till Börje Hs utredare.

Tingsrätten ansåg inte med utgångspunkt från experternas utredningar kunna fastställa hur branden hade börjat. Rätten ansåg att det var omöjligt med tanke på att experterna så att säga tog ut varandra, ”kunskap” tog ut ”opartiskhet” och vice versa.

Målet avgjordes istället på andra omständigheter som t.ex. att bilens bakre fönster var nedvevade under branden och trots att Börje H utövade släckningsarbete utvecklades branden i bilen som den gjorde. Enligt tingsrätten talade dessa omständigheter för att branden var anlagd och att någon rätt till ersättning ej fanns. Hovrätten fastställde tingsrättens dom.

Det är märkligt att ett misslyckat släckningsförsök samt nedvevade bakfönster på en bil räcker som bevisvärde för att försäkringsfall ej har inträffat. Visserligen diskuterade rätten om det fanns ekonomiska motiv för Börje H som t.ex. att undkomma bilens något ofördelaktiga leasingavtal, men kom inte fram till något speciellt konkret i den frågan.

Det är inte alldeles omöjligt att rätten undermedvetet använt sig av försäkringsbolagets utredares analys av bilbranden, utredningen talade för att branden var anlagd. Det sticker lite i ögonen att tingsrätten speciellt påpekade att experternas utredningar tog ut varandra och sedan döma till försäkringstagarens nackdel, för att han var dålig på att släcka bilbränder och för att bilen hade nedvevade bakre sidofönster en varm sommardag. Det känns som om rätten dömde med alltför lite bevisstygning bakom sig.

Det är möjligt att jag skulle ha en annan ståndpunkt ifall jag hade medverkat vid rättegångsförhandlingarna och sett målet från en annan sida.

Några andra rättsfall som är intressanta är NJA 1994 sid 449 I och II. Rättsfallen behandlar tvist om vem som körde fordonet vid skadetillfället. I rättsfallen var ägarna till fordonen alkoholpåverkade och skulle mista försäkringsersättningen om det framkom att det var de som framförde fordonet vid olyckstillfället.

I **NJA 1994 sid 449 I**, hävdar bilägaren(försäkringstagaren) att han bad en för honom okänd person att köra hem honom med fordonet från en restaurang som de hade gästat var för sig. Enda kontakten dem emellan bestod i att de hade börjat samtala inne i restaurangen. Den okände personen skulle då ha yttrat att han inte var alkoholpåverkad, vilket medförde att han skulle köra bilen till bilägarens hem och ta en taxi därifrån. Under bilfärden kolliderade fordonet med ett träd.

Försäkringsbolaget hävdade att det var bilägaren själv som framförde fordonet och inte någon okänd person. Till bevisning anförde försäkringsbolaget att bilägaren saknade körkort, var alkoholpåverkad, hade tidigare kriminell bakgrund samt att bilägarens ena sko hittades på golvet på chaufförens sida av framsätet. Det bästa beviset för försäkringstagaren bestod i ett vittne som skulle ha sett den okända chauffören direkt efter kollisionen, sittande med benen på var sin sida om växelspaken. När vittnet tio minuter senare återkom till olycksplatsen var den okända mannen försvunnen.

Försäkringstagaren hade bevisbördan för att det var den okände chauffören som hade fört bilen. HD ansåg att försäkringstagaren *inte hade styrkt* att någon annan än han själv hade fört bilen vid olyckstillfället. I domskälen går det att utläsa att domslutet speciellt baserades på att försäkringstagaren inte kunde namnge eller ge mera uppgifter om den okände bilförarens utseende.

Att märka är att försäkringstagaren inte hade *styrkt* att försäkringsfall hade inträffat. Varför försäkringstagaren inte bara skulle göra det *mer antagligt* vilket är det vanliga beviskravet i försäkringsmål, berodde på att försäkringsbolagets undantagsbestämmelser inte var tillämpliga. Försäkringsbolagets undantagsbestämmelser stadgade att ifall försäkringstagare utan körkort förde fordonet vid skada skulle försäkringen ej gälla. Försäkringen gällde ej heller ifall försäkringstagaren var berusad av alkohol eller av annat berusningsmedel. Slutligen skulle försäkringen ej heller vara giltig ifall någon annan än försäkringstagaren fört fordonet under sådana förhållanden som ovan och försäkringstagaren inte gjort vad han kunnat för att förhindra körningen ifall han insåg eller borde ha insett omständigheterna.

Både TR och HovR utgick från att försäkringsbolagets undantagsbestämmelser var tillämpliga. HD ansåg däremot att någon av försäkringsbolagets undantagsbestämmelser inte var tillämpliga eftersom de utgick ifrån att det var klarlagt vem som var förare av fordonet och i detta fall var det just det som skulle klargöras. Därför höjdes även bevisningens styrka till vad som normalt gäller i civilmål.

NJA 1994 sid 449 II handlar om en försäkringstagare som var alkoholpåverkad under bilkörning och vars fordon krockade med ett vägräcke. HD ansåg även här att försäkringstagaren har bevisbördan för att det var någon annan som körde bilen.

Försäkringstagaren hävdade i detta fall att en person vid namn Emin hade fört fordonet vid skadetillfället. Emin och försäkringstagaren hade besökt en nattklubb tillsammans tidigare under kvällen. Emin skulle köra bilen eftersom han var nykter.

Till skillnad från det ovanstående rättsfallet hade försäkringstagaren i detta rättsfall två vittnen till vem som förde fordonet vid det aktuella tillfället. Vittnena var kamrater till försäkringstagaren och var med om krocken som passagerare i bilen.

Ett av vittnena ville inte direkt efter olyckan säga något till polisen om vem det var som körde bilen vid olyckstillfället.

Medan det andra vittnet direkt efter krocken pekade ut försäkringstagaren som förare av bilen, för en polisman. Vittnet ändrade sig senare i tingsrätten och hävdade att det var Emin som framfört fordonet.

Rättsfallet är intressant då vittnena under ed vittnade att försäkringstagaren inte körde bilen, utan hävdade att det var någon annan. Vanligtvis har vittnen under ed ett starkt bevisvärde oavsett ifall det är vänner eller ej till part i målet. Men i detta fallet kunde inte vittnena ange några relevanta uppgifter om den påstådde Emin. Som framgick uppträdde de också underligt direkt efter krocken. Ovanstående omständigheter, samt att försäkringstagaren inte kunde ge några relevanta uppgifter om Emin så att han kunde spåras, var avgörande för HD. Domstolen dömde till försäkringsbolagets fördel.

Att vittnenas bevisvärde inte räckte till vinnande dom för försäkringstagaren är inte förvånande. Kan ett vittne inte ange mer uppgifter om en person än vad personen heter, är trovärdigheten inte vidare hög, detta oavsett om det är två vittnen som säger samma sak. Samtidigt hade ett av vittnena i tingsrätten ändrat sin version av händelsen.

RH 1987:92 handlar om en försäkringstagare som hävdar att hennes motorcykel blivit stulen. Hennes sambo (Bo E) använde motorcykeln kvällen innan den blev stulen. Han parkerade motorcykeln utanför deras bostad på kvällen och morgonen därpå var den borta. Ingen av samborna hade vid tillfället körkort.

Bo E hävdade att en kamrat till honom var med och parkerade motorcykeln på kvällen och att detta vittne kunde intyga Bo Es version. När försäkringsutredare senare förhörde vittnet hade vederbörande ingen aning om någon motorcykel som hade blivit stulen.

Bo E tog senare tillbaka uppgifterna om att kompiserna skulle ha varit med den aktuella kvällen. Istället hävdade Bo E att han sade det för att han var rädd att försäkringen inte skulle gälla om någon utan körkort framförde fordonet. Eftersom kompiserna hade körkort skulle det ge sken av att det var han som framförde fordonet.

Bo E har brottslig bakgrund gällande häleri av motorcyklar.

Tingsrätten menade att Bo Es förklaring inte var orimlig, eftersom försäkringsutredaren förklarade för Bo E att det var av stor vikt att någon annan, förutom sambon, kunde bekräfta att Bo E parkerat motorcykeln på sätt han hade hävdad.

Tingsrätten anför vidare att Bo Es brottsliga bakgrund och andra omständigheter inte på något avgörande sätt kan anses förringa påståendet om olovligt tillgrepp. Försäkringstagarens talan vann bifall i tingsrätten.

Hovrätten tog däremot fasta på att Bo Es tidigare brottsliga bakgrund och sade att han inte varit främmande för att medverka till vinning åt annan genom brottsligt förfarande. Att hovrätten tog fasta på den brottsliga bakgrunden minskade bevisvärdet påtagligt hos Bo Es uppgifter eftersom rätten ansåg att försäkringstagarens och Bo Es trovärdighet måste ifrågasättas.

Hovrätten ansåg att eftersom ingen utomstående kunde tillföra uppgifter om motorcykelns försvinnande, samt att Bo Es vittne visat stor ovilja att vittna i både tingsrätt och hovrätt, hade försäkringstagaren inte gjort antagligt att försäkringsfall förelåg. Vad vittnets olust att vittna berodde på är svårt att säga. Antingen visste vittnet vad som egentligen skedde den aktuella kvällen och ville inte begå mened. Eller så ville han inte vittna eftersom Bo E hade namngivit honom och sagt att han kunde vittna till försäkringstagarens fördel fastän han ingenting visste om motorcykelstölden.

Ett annat rättsfall där en motorcykel försvinner är **RH 1988:2**. Där har visserligen ett vittne tillfört uppgifter om motorcykelns försvinnande men det räckte inte till en vinnande dom, p.g.a. andra omständigheter från försäkringstagarens sida.

Fallet handlar om Dick G i Lindome som blir bestulen sin motorcykel efter att ha besökt Göteborg över dagen tillsammans med en kompis. När Dick G och hans kompis kommer tillbaka till Lindome efter besöket upptäcker de att Dick Gs motorcykel är stulen. Försäkringsbolaget misstänkte att försäkringsfall inte förelåg och ville inte utbetala någon försäkringsersättning.

Dick G hade bevisbördan för försäkringsfall. Hans kompis Terje E gjorde ett trovärdigt intryck på tingsrätten. Terje Es uppgifter bekräftade många av Dick Gs uppgifter, bl.a. att motorcykeln stals vid angivet tillfälle.

Försäkringsbolagets utredare kom vid utredningen fram till att motorcykelns bygellås med största sannolikhet inte hade blivit uppbrutet, utan öppnad med nyckel.

Dick G hävdade som förklaring till detta att hans plånbok tidigare hade blivit stulen innehållandes reservnycklarna till motorcykeln. Tingsrätten ansåg att Dick Gs uppgifter angående förlusten av plånboken var alldeles för osäkra för att någon gärningsman skulle ha kommit över nycklar till motorcykeln. Det väsentliga var om reservnycklarna kom bort vid stölden av plånboken, vilket de inte gjorde. Utan bygellåsnycklarna måste låset ha varit uppbrutet vilket skulle medföra brytmärken på motorcykeln, vilket det inte fanns. Allt talade för att låset öppnats med originalnycklarna.

Dick G ändrade även på uppgifter som han hade gav till försäkringsbolagets utredare och till polisens förhållsledare. Bl.a. lämnade Dick G felaktiga uppgifter om antal nycklar och bygellåsets placering på motorcykeln. Dick G menade att han gav olika uppgifter till polisen p.g.a. att förhållsledaren var otrevlig samt att han hade blivit anhållen över natten.

Tingsrätten ansåg vid en samlad bedömning av omständigheterna att Dick G inte hade förmått göra det mera antagligt att ett försäkringsfall förelåg än att så inte var förhållandet. Hovrätten fastställde tingsrättens dom.

Det är intressant att se hur Dick G ändrade sina uppgifter om olika sakförhållanden. T.o.m. under tingsrättens förhandling gav han olika uppgifter om bygellåsets placering och antalet nycklar till motorcykeln. Det är ett klart och tydligt strukturbrott av Dick G, vilket är en typisk lögnsignal. Han ändrade sina uppgifter för att passa in dem bland omständigheterna. Att han var anhållen över natten talar mer för att han skulle säga sanningen till polisen än att han skulle ljuga.

Det kan ju även vara så att de felaktiga uppgifterna från Dick G berodde på nervositet, bristande verbaliseringsförmåga eller t.o.m. ängslan. Men det var med största sannolikhet inte något av det uppräknade, utan endast p.g.a. att det inte fanns andra omständigheter som talade för att försäkringsfall förelåg och Dick G kände sig tvungen att hitta på några omständigheter.

Tingsrätten ger även vittnet Terje Es vittnesmål ett starkt bevisvärde. Men det räcker ändå inte, tingsrätten ansåg vid en samlad bedömning av omständigheterna att Dick G inte förmått göra det mer antagligt att ett försäkringsfall förelåg än att så inte var förhållandet. Hovrätten fastställde tingsrättens dom.

7.1 Analys av motorfordonsfall

När det gäller rättsfall som handlar om motorfordon och försäkring finns det några intressanta faktorer som är värda att titta lite närmare på. Dessa faktorer är:

- den tekniska utredningen rörande försäkringsfallet,
- ett vittnes bevisvärde,
- försäkringstagarnas eventuella brottsliga bakgrund,
- ändrade uppgifter från försäkringstagarens sida under försäkringsfallsutredningen.

7.1.1 Den tekniska utredningen

Uppsatsen börjar med att behandla den tekniska utredningen, som ofta är väldigt intressant när det gäller att avgöra om försäkringsfall har inträffat eller ej. Den tekniska utredningen är ofta det enda sättet, för ett försäkringsbolag att försöka motbevisa att ett försäkringsfall med motorfordon inte har inträffat.

Saknas den tekniska utredning har domstolen ofta ingenting annat att gå på än försäkringstagarens trovärdighet och att enbart besluta efter en persons trovärdighet kan vara vanskligt.

Att den tekniska utredningen har ett starkt bevisvärde kan utläsas från de flesta av de ovanstående rättsfallen. Det är inte ovanligt att domstolen grundar sitt beslut på vad den tekniska utredningen

säger. Detta gäller speciellt vid utredningsförhållanden där vissa omständigheter strider mot naturkrafter eller är mycket osannolika.

Brister den tekniska utredningen är det normalt till försäkringsgivarens nackdel, eftersom vederbörande har möjlighet att avhjälpa fel som uppstår under utredningen.

Vi såg i ett av rättsfallen³⁰ att både försäkringsbolag och försäkringstagare hade en utredare till sitt förfogande, vilka hade olika teorier om hur en bilbrand uppstått. Utredarna tog ut varandra i bevisvärdehänseende eftersom försäkringstagarens utredare ansågs vara mer opartisk och försäkringsbolagets utredare ansågs vara mer praktisk kunnig om bilbränder. Fallet fick avgöras på andra omständigheter än den tekniska utredningen, såsom hur försäkringstagaren hade handlat och hur han borde ha handlat under bilbranden. Det är olyckligt att domstolen inte kunde använda sig av teknisk utredning eftersom den bäst förklarar hur en bilbrand uppstått. Det är lite märkligt hur ”opartiskhet” kan ta ut ”praktisk kunnighet”. Om en person är mest lämpad att utreda vissa förhållanden skall inte opartiskhet och mindre lämplighet få väga lika tungt. Hellre att domstolen försöker utreda om den mer lämpade personen på något sätt skulle vara partisk för någon av parterna. Skulle fallet vara så att partiskhet kan upptäckas, då först skall utredarens teori uteslutas.

7.1.2 Ett vittnes bevisvärde

Ett vittnes bevisvärde varierar mycket beroende på situation och person. Motorfordons rättsfallen visar att ett vittnes bevisvärde är starkt i försäkringsfall. De fall där bevisvärdet hos ett vittne inte är så tillförlitligt är ofta när vittnet är närstående eller nära vän till försäkringstagaren och vittnesberättelsen skiljer sig från den tekniska utredningen.

Det kan även vara så att vittnet inte vill vittna i ett mål. Detta kan bero på rädsla eller osäkerhet m.m., men det kan även bero på att vittnet inte vill begå mened. I ett rättsfall³¹ vittnade ej försäkringstagarens broder till försäkringstagarens fördel. Domstolen fäste stor vikt vid att brodern ej vittnade och ansåg att det minskade försäkringstagarens trovärdighet.

Det kan även finnas fall där försäkringsbolag tror sig veta att en vittnesberättelse är falsk men inte på något sätt kan bevisa detta och därför betalar ut försäkringsersättningen istället för att föra tvisten till rättegång.

Jag kan tänka mig att det är relativt vanligt vid påplussning d.v.s. när ett försäkringsfall har inträffat t.ex. inbrott och försäkringstagaren lägger till några extra saker som har blivit ”stulna” för att utfå högre försäkringsersättning. Att försäkringsbolagen då skulle börja slåss för t.ex. varje extra cd skiva, par skor eller slalomskidor är orimligt, eftersom detta skulle kosta försäkringsbolagen för mycket pengar. Frågorna till försäkringsbolagen tar upp mer om detta.³²

---

³⁰ RH 1987:59

³¹ Lnr : 100:83, rättsfallet ej tidigare refererat i uppsatsen.

³² Se kapitel tio.

7.1.3 Brottslig bakgrund

En försäkringstagares brottsliga bakgrund är oftast irrelevant ifall den inte handlar om liknade omständigheter som själva försäkringstvisten. Det är mycket svårt att dra några slutsatser om brottslig bakgrund eftersom domstolarna helst inte vill ta upp frågan i domskälen. HD tar upp frågan om tidigare brottslig bakgrund i ett intressant rättsfall, **NJA 1986 sid 358**. I rättsfallet kommer HD kommer fram till att oavsett om de brottsliga gärningarna har begåtts flera år tillbaka så minskar försäkringstagarens trovärdighet om de åsyftade händelserna är liknande de omständigheter som den aktuella försäkringstvisten. Se även frågorna till försäkringsbolagen.³³

7.1.4 Ändrade uppgifter

Att försäkringstagaren ändrar uppgifter eller kommer med nya uppgifter under försäkringsfallsutredningen är något som kan ses i rättsfallen.

Inte sällan är det strukturbrott, karghet samt förflackning i försäkringstagarens berättelse. Dessa förändringar är mer eller mindre tydliga lögn signaler. Det blir allt svårare för lögnaren att hålla reda på sin berättelse och uppgifter hittas på för att försöka få en enhetlig struktur på berättelsen. Det är inte ovanligt att när de felaktiga uppgifterna uppdagas, att försäkringstagaren påstår sig ha hittat på lögnerna p.g.a. att försäkringsbolagets handläggare var otrevlig under utredningen om inträffat försäkringsfall.

Vid stöld av fordon finns några det ”tecken” som är vanliga och återkommer tämligen ofta:

- inga brytmärken på fordonet,
- fordonet var ej tjuvkopplad,
- fordonet var i sämre skick än tidigare uppgivet,
- försvårande av utredningen genom t.ex. fordonsbrand, försäkringstagare ej villig att ge upplysningar m.m.

Det är svårt att säga om dessa ”tecken” är signaler att ogiltigt försäkringsfall har inträffat eftersom ”tecknen” även händer vid giltigt försäkringsfall.

Domstolarna anser däremot att ”tecknen” ofta är signaler på att ett giltigt försäkringsfall ej har inträffat.

De allra flesta försäkringsbolag sällar bland de fall där de misstänker att försäkringsfallet inte har uppstått på ett korrekt sätt. Detta gör att de försäkringstvister som kommer så långt som till domstol redan är sällade av experter, d.v.s. försäkringsutredare.

Angående antal ogiltiga försäkringsfall, se frågorna till försäkringsbolagen.³⁴

---

³³ Se kapitel tio.

³⁴ Se kapitel 10.

8 Konsumentförsäkringar

Här tas varierande försäkringstvister upp, det gemensamma med tvisterna är att de är konsumenttvister. Som tidigare har sagts skall en konsument göra det *mer antagligt* att försäkringsfall har inträffat än att så inte är fallet. Detta är en lättnad i beviskyldigheten mot tidigare då konsumenten skulle göra det mer sannolikt att försäkringsfall har inträffat.

Rättsfallet **Lnr:45:80** handlar om ett par som har villa i Spanien. Hustrun blev där bestulen på sin handväska innehållande över 10 000 kr. Fråga om försäkringsersättning skulle utgå blev föremål för tvist.

Paret hävdade att handväskan blev stulen medan de hade måltid på terrassen. Under måltiden hade någon med nyckel eller dyrk tagit sig in i vardagsrummet och stulit handväskan. Paret menade att dörren var låst, medan försäkringsbolaget hävdade motsatsen eller att någon behörig person innehaft nyckel till dörren förutom paret.

Försäkringsbolaget ville med rättsfallet få klarlagt vilka beviskrav som mera allmänt gäller vid konsumenttvister av förevarande slag.

Hovrätten sade i sina domskäl angående beviskrav att:

”I brist på bevisregler i försäkringsvillkoren måste förutsättas att rimliga påståenden från försäkringstagarens sida normalt skall godtagas av försäkringsgivaren och att den som har tagit en hemförsäkring i regel inte skall behöva vidta särskilda åtgärder för att säkra bevisning med tanke på eventuella försäkringsfall”

Hovrätten dömde till försäkringstagarens fördel och sade att:

”Med en strängare bedömning än vad nu sagts skulle en god del av det önskvärda försäkringsskyddet gå förlorat och allmänhetens intresse att teckna försäkringar gå förlorat. Detta utesluter självfallet inte att försäkringstagarens berättelse underkastas en mera kritisk granskning, om särskild anledning föreligger till misstanke att berättelsen ej överensstämmer med sanningen. Någon anledning att därvid frångå eljest tillämpade bevisregler synes inte föreligga.”

RH 1987:50 handlar också om inbrott och tvist huruvida försäkringsersättning skall utbetalas. Ett par hävdar att inbrott hade begåtts i deras lägenhet under tiden de besökte en faster. Egendom till ett värde av ca 50 000 kr skulle under tiden ha stulits.

Försäkringsbolaget hävdade att brytmärkena på dörren inte kan ha förorsakats vid ett inbrott, då detta skulle krävt större åverkan.

Den tekniska utredningen talade för att brytmärkena var ditsatta för att ge sken av inbrott.

Andra omständigheter som talade för inbrott var att paret hade ekonomiska svårigheter och att de hade svårt att beskriva de föremål som skulle ha stulits.

Hovrätten ansåg att försäkringsfall inte förelåg.

Rättsfallet visar tydligt hur starkt bevisvärde den tekniska utredningen har. Omständigheter som talade mot att försäkringsfall inträffat var bl.a. parets dåliga ekonomi och att de inte ordentligt kunde beskriva de föremål som påstods ha blivit stulna. Omständigheterna är tecken på karghet och förenkling av berättelsen d.v.s. de allra vanligaste lögnsignalerna.³⁵

RH 1986:134 handlar också om inbrott. Försäkringstagaren Bengt S och hans fru hade en ask med smycken gömda i garderoben. Under semestern när familjen inte var hemma stals smyckena som var värda ca 15 000 kr. Det enda tecknet på att inbrott skulle ha skett bestod i en lös list i altandörren. Hovrätten ifrågasatte inte Bengt Ss trovärdighet på något sätt. Istället var utgångspunkten för hovrättens bedömning de uppgifter Bengt S lämnade i samband med att smyckena försvann. Sannolikheten att någon skulle ha tagit sig in i huset via altanfönstret och endast lämna en lös list som spår är liten. Hovrätten krävde därför mera omständigheter som talade för att inbrott hade skett. En lös list kunde inte tillmätas någon avgörande betydelse. Eftersom Bengt S inte kunde visa några ytterligare omständigheter som talade för inbrott, ansågs försäkringsfall inte vara för handen.

Det räckte inte enbart att vara mycket trovärdig som person, och det krävde mer sakomständigheter än en lös list för att utfå försäkringsersättning. Rättsfallet visar på ett tydligt sätt att det skall vara en helhetsbedömningen av samtliga omständigheter i ett rättsfall, när domstolen skall fatta beslut i en försäkringstvist.

RH 1986:110 handlar om en tvist mellan ett försäkringsbolag och konsument. Försäkringstagaren hade försäkrat en ring, eftersom ringen var specialförsäkrad omfattades den inte av konsumentförsäkringslagen.

Enligt försäkringstagaren, skulle en briljant försvunnit från ringen vid ett restaurangbesök, år 1981.

Ringens värde år 1977 värderades till ca 33 000 kronor. Vid värderingen fann juveleraren ej någon slitage på ringen. Försäkringstagaren sade att hon var mycket försiktig med ringen och använde den endast vid högtidliga tillfällen. Hon hävdade att hon bara använt ringen 5 gånger sedan hon fick den år 1977.

Försäkringsbolaget invände att ett försäkringsfall inte hade inträffat.

Efter skadeanmälan företog försäkringsbolaget en noggrann undersökning. De lämnade ringen till två olika juvelerare för att få en ordentlig utredning.

Hovrätten ansåg att den ringen som försäkringstagaren visade för rätten och försäkringsbolaget, inte kunde vara samma ring som omfattades av försäkringen. Det avgörande för domslutet bestod av de två juvelerarnas vittnesberättelser. De sade att ringen hade tydliga tecken på långvarigt slitage på en brottyta vid en klo som skulle hålla fast en sten, t.ex. en diamant. Ringen som värderades år 1977 hade inga tecken på slitage.

Eftersom försäkringstagaren hävdade att hon inte använt ringen ofta utan endast vid högtidliga tillfällen, kan inte slitaget ha uppkommit efter hennes användning av ringen. Någon annan förklaring till varför det fanns slitage på ringen framkom inte. Detta talade emot att den ring som företeddes i målet var identisk med den försäkrade ringen.

---

³⁵ Se sid 12 angående lögn signaler.

Hovrätten fastställde tingsrättens domslut.

NJA 1988 sid 221 handlar om ifall en skada uppkom till följd av trafik eller inte. Några ungdomar stannade till med en bil bredvid ett gatukök. En av ungdomarna, Mikael E, började munhuggas med en polis. Mikael E var berusad vid tillfället.

För att inte bli omhändertagen av polisen tog en kompis till Mikael E tag i honom och föste in honom i bilens baksäte.

Här går versionerna isär mellan parterna.

Ungdomarna menar att Mikael Es skada uppkom efter det att han hade kommit in i baksätet och försökt tagit sig ut ur bilen. Ungdomarna hävdade att Mikael E blev inföst i bilen och därefter skulle han ha försökt ta sig ut ur bilen och fått bildörren i ansiktet.

Polismannen Nilsson hävdar däremot att Mikael E slog i ansiktet redan när han blev inföst in i baksätet, d.v.s. när han var på väg in i bilen.

Försäkringsbolaget hävdade polismannens version av händelsen och menade att olyckan inte var till följd av trafik, eftersom Mikael E inte var inne i bilen när olyckan hände, vilket var anledningen till att någon försäkringsersättning inte skulle utgå.

Tingsrätten beaktade vid bevisvärderingen att ungdomarnas versioner var samstämmiga med vad de tidigare hade sagt under förundersökningen och vad de hade uppgivit i skadeanmälan till försäkringsbolaget.

Polisman Nilssons vittnesmål bestod mest av minnesanteckningar från händelsen. Tingsrätten ansåg att Nilsson hade misstagit sig i vissa fall, bl.a. i hur bilen var placerad, ifall det fanns förare i bilen, vilken bildörr olyckan hände vid.

Rätten ansåg det inte uteslutet att Nilsson därför även kunde ha misstagit sig i hur olyckan uppstod, eftersom det handlade om så små tidsdifferenser.

Tingsrätten dömde till försäkringstagarens fördel.

Hovrätten sade att försäkringstagaren inte hade gjort det av honom påstådda händelseförloppet mer antagligt än det som försäkringsbolaget hävdade, och dömde till försäkringsbolagets fördel.

Högsta domstolen ansåg att olyckan var till följd av trafik oavsett vem av parternas version som var sann, d.v.s. oavsett om olyckan hände på väg in i bilen eller på väg ut ur bilen. Olyckligtvis fick man därför inte veta hur domstolen ställde sig till parternas olika versioner av hur olyckan hade gått till.

HD såg fallet som en juridisk fråga och inte som en bevisfråga, därför ger inte högsta domstolens domskäl någon slutledning när det gäller bevisvärdering.

NJA 1990 sid 93 handlar om ett boningshus som brann ner. Försäkringsgivaren invände att försäkringstagaren med uppsåt hade framkallat försäkringsfallet.

Lars H (försäkringstagaren) bodde vid brandtillfället ensam och lämnade det brinnande huset medförande ett visst antal föremål.

Skadeanmälan till försäkringsbolaget visade sig innehålla föremål som ej skadats av branden. För detta dömdes Lars H senare för försök till grovt bedrägeri p.g.a. medelst vilseledande förmå försäkringsbolaget utge skadeersättning med ca 80 000 kr.

Försäkringsbolaget vägrade utge försäkringsersättning för det totalförstörda boningshuset, något försäkringsfall ansågs inte föreligga.

Lars H väckte talan och yrkade försäkringsersättning för det nedbrunna boningshuset.

Varken Statens provningsanstalt eller Elektriska nämnden kunde hitta någon orsak till branden. Några bevis på att branden skulle vara anlagd kunde ej heller hittas.

Tingsrätten dömde till Lars Hs nackdel, domskälen anförde att den omständigheten att Lars H gjort sig skyldig till försök till grovt bedrägeri rubbar tilltron till Lars Hs uppgifter och starkt antydde att branden kan ha varit föranledd av ekonomiska orsaker.

Hovrätten anförde, att eftersom den tekniska utredningen inte föranledde någon slutsats att branden skulle vara anlagd, var frågan om det fanns andra omständigheter som kunde föranleda att Lars H med uppsåt medverka till branden. Att Lars H försökt göra otillbörlig vinning av det inträffade försäkringsfallet var inte det samma som att han skulle vara gärningsman eller anstiftare av branden. Rätten ansåg vidare att varken den tekniska bevisningen eller övriga omständigheter sammantagna visade att Lars H uppsåtligen framkallat försäkringsfallet. Hovrätten dömde till försäkringsbolagets nackdel.

Högsta domstolen ansåg att beviskravet bör vara vad som normalt gäller i civilmål, till skillnad från att enbart göra det klart mera sannolikt. Detta eftersom försäkringsbolaget hade bevisbördan för att försäkringstagaren hade anlagt branden.

Vidare anförde domstolen att beviskravet kan uppfyllas på olika sätt genom skilda sorters bevisning. Omständigheter som kan få betydelse i sammanhanget är bl.a. försäkringstagarens allmänna trovärdighet, hans åtgärder och handlande vid försäkringsfallet samt hans ekonomiska förhållanden vid tiden för branden.

HD ansåg, att Lars Hs trovärdighet nedsätts p.g.a. försöket till grovt bedrägeri, men därav går det inte dra slutsatsen att han även skulle ha anlagt själva branden. Att Lars H förde bort föremål från boningshuset strax före branden och förvarade dem på annat håll, är ej heller tillräckligt med underlag för att han skulle ha anlagt branden. Speciellt inte, som i fallet, när föremålen ej hade något särskilt affektionsvärde för Lars H.

Högsta domstolen fastställde hovrättens domslut.

RH 1988:116 handlar om en villabyggnad som brann ner och där försäkringsbolaget inte ville utgiva försäkringsersättning eftersom de ansåg att försäkringstagaren med uppsåt hade anlagt branden.

År 1984 brann Ulf As och hans dåvarande sambo Eva Ds villa ner. Vid brandtillfället var endast Ulf A hemma. Han hade druckit alkohol och somnat framför televisionen. Under kvällen vid nio tiden vaknade han av en knall och upptäckte att rummet var rökfyllt.

Ulf A larmade sin mor via telefon att huset stod i brann. Efter det hoppade han ut genom ett fönster och sprang till närmaste granne, 500 meter bort, för att informera om situationen. Ulf As bror var på plats vid branden ganska snabbt eftersom han var hos modern när samtalet om branden kom. Brodern gick in i huset för att kontrollera om någon person var kvar i byggnaden, men var tvungen att retirera p.g.a. rök och hetta.

Brandkåren kom strax därefter till platsen och kunde släcka branden, villan var vid det laget totalt utbränt.

Polisen gjorde en brandplatsundersökning men kom inte fram till hur branden hade uppstått.

Försäkringsbolaget hävdade att Ulf A uppsåtligen anlagt branden och anförde som bevisning ett flertal omständigheter.

Till att börja med hade Ulf A lämnat fastigheten till försäljning hos en fastighetsmäklare. Vidare tyckte försäkringsbolaget att Ulf A som var utbildad i brandskydd som skornstensfejare agerade märkligt eftersom han inte släckte branden eller larmade brandkåren när han upptäckte branden.

Två stycken brandexperter vittnade i tingsrätten, de hade olika teorier om hur branden hade uppstått. Överingenjören i Brandförsvarsföreningen tekn. dr Hans L menade, att en teori om hur branden hade uppstått var att en käril med brännbar vätska hade placerats i diskhon. Vidare ansåg han det omöjligt att Ulf As broder kunde ha gått in i villan överhuvudtaget för att se efter om det fanns någon person kvar i huset vid brandtillfället.

Förste brandingenjören vid brandförsvaret Björn T menade att brodern mycket väl kunde ha varit inne i huset och letat efter personer. Han ansåg även att branden kunde ha uppstått på ett naturligt sätt, men att det inte gick att utesluta att branden var anlagd.

Tingsrätten ansåg att brandutredningarna visade på att branden var anlagd med tanke på brandens förlopp och effekter. Att Ulf A endast ringde sin mor och att han sprang till närmaste granne utan att se var och hur villan brann framstod som mindre trovärdigt. Ulf As talan bifölls ej i tingsrätten.

Hovrätten menade att Ulf As märkliga beteende efter han upptäckt branden förklarades av att han hade varit alkoholpåverkad. Vidare ansågs brandutredningarna inte kunna användas för något säkert ställningstagande till hur branden hade uppkommit.

Att Ulf A hade tagit kontakt med en fastighetsmäklare tre veckor innan branden, för att sälja huset minskade inte Ulf As trovärdighet.

Omständigheten att lösöret i huset var underförsäkrat talade för att Ulf A inte hade anlagt branden.

Vid en samlad bedömning ansåg hovrätten att försäkringsbolaget inte hade förmått att styrka att Ulf A uppsåtligen anlagt branden.

8.1 Analys av konsumentförsäkringar

Olika typer av bevis kan användas för att uppfylla beviskravet när det gäller konsumentförsäkringar bl.a. den tekniska utredningen, försäkringstagarens ekonomiska situation vid tiden för försäkringsfallet, försäkringstagarens handlande och åtgärder i samband med försäkringsfallet samt vederbörandes trovärdighet.

Rättsfallet RH 1986:134 ger vid handen att det inte bara räcker att försäkringstagaren är trovärdig, han måste även visa andra omständigheter som talar för att ett giltigt försäkringsfall har inträffat. Rättsfallen visar att omständigheterna kan vara av skiftande slag, bara de talar för att ett giltigt försäkringsfall har inträffat.

Även rättsfallet NJA 1988 sid 221 som handlar om skada uppkommit till följd av trafik eller inte är intressant. Tingsrätten anser att polismannen är trovärdig men att det inte är uteslutet att han kan ha misstagit sig i hur olyckan uppstod. En polisman är för det mesta mer trovärdig än vanliga civila, men som tidigare sagt så räcker det inte bara att vara trovärdig utan även andra omständigheter måste till. Trovärdigheten är förutsättning för att uppgifterna vederbörande säger troligen är mer eller mindre sanna. Eftersom rätten skall göra en helhetsbedömning av samtliga omständigheter i målet är trovärdigheten en faktor som kan sägas stå över de andra faktorerna och antingen förstärka eller minska dessa andra faktorer.

Vid en jämförelse mellan rättsfallen RH 1987:59 och RH 1988:116, där båda rättsfallen har experter med går det att se skillnader i hur rätten ser på experternas utlåtanden.

I båda rättsfallen anser rätten att experternas utredningar inte går att använda, men i RH 1987:59 så använde rätten, enligt min mening, omedvetet sig av experternas kunskaper om hur försäkringsfallet hade uppstått. I RH 1988:116 går det att se hur rätten först tar avstånd ifrån experternas utlåtanden och sedan dömer målet på andra omständigheter och inte omedvetet använder sig av uppgifterna som i RH 1987:59.

Expertutlåtanden verkar vara utmärkta verktyg för att föra fram bevis i en försäkringsfallstvist. Är en utomstående expert opartisk är det bättre att använda sig av hans utlåtande än att framlägga försäkringsbolagets egna tekniska utredning. Detta då rätten kan ta hänsyn till att utredningen kan bli partisk för försäkringsbolagets fördel. Det är förvånansvärt få expertutredningar som används av både försäkringsbolagen och försäkringstagarna. Det skulle med allra största säkerhet löna sig för försäkringsbolagen att använda sig mer av expertutlåtanden, än att själva låta göra utredningar. Antagligen är det en kostnadsfråga, då expertutredningar kostar mer att frambringa än att göra egna utredningar.

NJA 1990 sid 93 är intressant. Rättsfallet handlar om ett boningshus som brann ner.

Försäkringstagaren hade tidigare begått brott genom försök till grovt bedrägeri genom att begära ersättning för lösöre som inte brann upp under husbranden. Försäkringsbolaget försökte övertyga rätten att mannen uppsåtligen har framkallat försäkringsfallet. Fastän mannen har dömts för försök till grovt bedrägeri genom att försöka vilseleda försäkringsbolaget anser HD att försäkringsbolaget inte i tillräckligt hög grad har visat att mannen med uppsåt har framkallat försäkringsfallet. Det intressanta är att trots försäkringsbolagets ansträngningar att visa försäkringstagarens brottsliga förflutna, som faktiskt handlar om samma brand, så anser HD att

försäkringstagarens brottslighet inte kan klandras honom. De flesta personer hade med största sannolikhet ansett att försäkringstagaren med uppsåt hade framkallat försäkringsfallet och försökt vilseleda försäkringsbolaget.

9 Företagsförsäkringar

RH 1994:80 handlar om ett försäkringsfall angående ett nedbrunnet hus och om försäkringstagaren med uppsåt eller genom grov oaktsamhet framkallat försäkringsfallet.

E.V.A Bygg Aktiebolag försattes i konkurs november 1990. Bolaget ägde en bostadsbyggnad som totalförstördes genom brand under våren 1990. Försäkringsbolaget vägrade att utbetala försäkringsersättningen för byggnaden som brann. I första hand menade försäkringsbolaget att konkursbolagets firmatecknare Håkan J eller hans hantlangare hade anlagt branden. I andra hand menade försäkringsbolaget att Håkan J eller Peter L förfarit grovt vårdslöst genom att röka i samma rum som brandfarliga vätskor användes.

Tingsrätten anförde att beviskravet för att konkursbolaget hade orsakat branden på nämnda sätt var vad som vanligt gäller i civilmål, d.v.s. styrkt samt att det var försäkringsbolaget som hade bevisbördan för detta.

Tingsrätten fann att den brandtekniska utredningen inte gav besked om hur branden hade uppstått eller om den var anlagd.

Rätten ansåg att konkursbolaget torde haft ekonomiska motiv för att anlägga branden och utfå försäkringsersättning, men helt säkra kunde rätten inte vara då vissa omständigheter inte blev klarlagda under rättegången. Att Håkan J och Peter L förfarit passivt och druckit öl, under brandkårens släckningsarbete av byggnaden, betyder inte att byggnadsbranden skulle vara anlagd. Domstolen menade istället, att skulle branden vara anlagd skulle förmodligen en part vilja försöka ge sken av att släcka branden och inte vara passiv.

Sammantaget ansåg tingsrätten att försäkringsbolaget inte förmått styrka att branden var anlagd eller att det var grov vårdslöshet som orsakade branden.

Vid hovrätten åberopade försäkringsbolaget flera omständigheter som tillsammans skulle kunna uppfylla beviskravets styrka. Bl.a. åberopades den tekniska brandutredningen, försäkringstagarens ekonomiska situation vid brandtillfället, hans handlande och åtgärder vid den aktuella tidpunkten, samt försäkringstagarens allmänna trovärdighet.

Hovrätten ansåg däremot endast att den tekniska utredningen och försäkringstagarens ekonomiska förhållanden var av intresse i målet. Hovrätten, som var sista instans, slog fast tingsrättens domslut.

Domskälen gav vid handen att den tekniska utredningen inte utvisade hur branden hade uppstått, men att försäkringsbolagets teori sannolikt var den rätta. Vidare ansåg rätten att det kan ha funnits ekonomiska motiv för försäkringstagaren att anlägga branden, men att försäkringsbolagets utredning var otillräcklig.

RH 1988:43 handlar om ett handelsbolag som påstår sig ha blivit rånade på en större summa pengar och kräver ersättning p.g.a. tecknad företagsförsäkring.

Handelsbolaget säger sig ha blivit av med ca 58 000 kr vid rånet. Försäkringsbolaget menar att något försäkringsfall inte har inträffat och att handelsbolaget inte innehaft påstått höga kontantbelopp vid råntillfället.

Hemida K var tillsammans med sin hustru Mimount delägare i handelsbolaget. Dagen då rånet skulle ha skett var Hemida K nere i kontorslokalen. Han släppte av misstag in två stycken rånare i kontorslokalen, eftersom han trodde det var rörmokaren som knackade på kontorsdörren. Efter rånet stannade Hemida K kvar i affärslokalen och inväntade polisen.

Försäkringsbolaget trodde inte att handelsbolaget hade så mycket pengar vid råntillfället som bolaget påstår. Detta p.g.a. att handelsbolaget hade en skatteskuld på ca 22 000 kr, bokföring för några månader saknades, tidigare bokföring visar nästan hälften så stora dagskassor som Hemida K påstod, samt att handelsbolaget hade flera obetalda fakturor till Tobaksbolaget. Vidare ansåg försäkringsbolaget det underligt att inga andra personer hade sett rånarna samt att rånarna visste om att makarna förvarade så mycket pengar i affärslokalen just den dagen.

Beviskravet i tingsrätten var göra det mer antagligt att försäkringsfall föreligger än att så inte var förhållandet. Detta var innan beviskravet för näringsidkare höjdes till "klart mer sannolikt". Det var handelsbolaget som hade bevisbördan för att försäkringsfall hade inträffat.

Tingsrätten ansåg det osannolikt att maskerade gärningsmän skulle försöka råna en kontorslokal som har källarkaraktär och som är svår att nå och att snabbt komma iväg ifrån. Vid tingsrättens frågor till handelsbolaget var någonstans bokföringen var, kunde handelsbolaget inte ge något klart och tydligt svar. Detta ledde till att tingsrätten inte ansåg att handelsbolaget hade några belägg för att dagskassorna hade varit större än normalt för tiden innan råntillfället. Tingsrätten ansåg omständigheterna sammantagna osannolika och handelsbolaget förlorade således i tingsrätten.

Hovrätten menade att det fanns flera omständigheter som talade mot att ett rån skulle ha skett. Till att börja med var affärslokalerna svåra att nå och komma ifrån. Hur kunde rånarna veta att paret hade så mycket pengar i lokalen just den dagen? Polisundersökningen gav inga resultat om rånet. Varför hävdade Hemida K i hovrätten att rånarna tog bokföringspapperna när han i tingsrätten inte visste vart papperna hade tagit vägen? Att Hemida K inte ville förlikas med försäkringsbolaget talade visserligen till handelsbolagets fördel, men inte tillräckligt eftersom hovrätten ansåg att handelsbolaget inte hade fullgjort sin beviskyldighet. Tingsrättens domslut stod fast även i hovrätten.

Att i tingsrätten inte veta vart bokföringen har tagit vägen och sedan i hovrätten hävda att rånarna tog den, minskade Hamida Ks trovärdighet. Detta var antagligen tvärtemot vad Hemida K hade räknat med. Han trodde väl felaktigt att hovrätten skulle anse det mer trovärdigt ifall han sade att rånarna hade tagit bokföringen. Hamida K försökte få struktur på sin berättelse genom att hitta på uppgifter. Rätten ansåg ändringarna vara typiska lögnssignaler och dömde till Hamida Ks nackdel.

NJA 1992 sid 113 handlar om ett inbrott i en pälsaffär i Malmö under hösten 1985. Judith K hävdade att natten mellan d 27 och 28 nov. 1985 stals 112 pälsar från hennes pälsaffär. Pälsarna skulle ha förts ut från affären genom ett krossat fönster på ytterdörren till affären. Hålet i ytterdörren var trekantigt och låg på dörrens nedre del. Stålgallret som var en extra skyddsanordning bakom dörren hade böjts, så att en passage ut och in i affären hade bildats. Judith K krävde försäkringsersättning från försäkringsbolaget för det inträffade.

Försäkringsbolaget ansåg att försäkringsfallet hade arrangerats och var inte villiga att utge någon försäkringsersättning. De ansåg att det fanns en antal omständigheter som talade för att försäkringsgill skada inte förelåg. Exempelvis fanns det inga pälsår på den krossade fönsterrutan eller i närheten av dörren. Vidare hade Judith K höjt försäkringsersättningens belopp med det dubbla bara några dagar innan inbrottet skedde, och hon var i ekonomisk knipa eftersom affären inte gick lika bra som förväntat.

Tingsrätten ansåg att hålet i ytterdörren var alldeles för litet för att några pälsar skulle kunna tas ut den vägen, samt att det borde ha funnits spår efter pälsarna ifall man hade fört ut dom genom hålet i dörren.

Att Judith K höjde försäkringsvärdet med det dubbla dagarna innan inbrottet talade även mot att ett giltigt försäkringsfall förelåg.

Sammantaget fann tingsrätten att det vid en samlad bedömning av utredningen i målet inte var mera antagligt att inbrottet hade ägt rum än att så inte var fallet.

Hovrätten ansåg däremot att varken hålets storlek eller frånvaron av pälsår på eller vid entrédörren talade mot att ett inbrott hade ägt rum.

Att Judith K hade höjt försäkringsersättningsbeloppet till det dubbla bara några dagar innan inbrottet ägde rum talade visserligen mot henne, men att enbart detta inte kunde ha en avgörande betydelse i målet.

Eftersom hennes egen ekonomiska situation inte nämnvärt skulle förbättras av att försäkringsersättningen utföll, ansåg hovrätten det inte troligt att hon hade spekulerat i att en eventuell avbrottsersättning skulle utgöra en ekonomisk förmån för henne.

Att Judith K annonserat ut affären till försäljning året efter inbrottet ansågs inte ha någon självständig betydelse i målet.

Sammantaget fann hovrätten omständigheter som talade för att inbrottet var fingerat, men vid en samlad bedömning ansågs Judith K ha fullgjort sin bevisskyldighet och försäkringsbolaget blev ersättningskyldigt.

Högsta domstolen ändrade på bevisgraden för Judith K, från att ha varit *göra det mer antagligt* att försäkringsfall har inträffat, till *göra det klart mera sannolikt* att försäkringsfall har inträffat. Eftersom Judith K var egen företagare ansågs beviskravet kunna sättas högre än vid konsumentförsäkringar.

Högsta domstolen fann att det inte var särskilt sannolikt att ett stort antal, relativt skrymmande pälsplagg skulle kunna ha förts ut genom hålet i dörren utan att lämna några som helst spår efter sig. Tidsutdräkten detta skulle tagit, är ytterligare en omständighet som gjorde att det ansågs som

mindre troligt att inbrott hade ägt rum. Omständigheterna ansågs närmast tala emot att inbrottsstöld hade skett.

Judith Ks prekära ekonomiska situation var en annan omständighet som talade mot att försäkringsfall hade inträffat. Hon skulle inte ha kunnat betala sina skulder ifall inbrottet hade ägt rum. Högsta domstolen menade att det därför fanns motiv för henne att arrangera inbrottet. Att hon även hade höjt försäkringsersättningsbeloppet en månad efter det att hon hade införskaffat fler pälsar till varulagret, var anmärkningsvärt. Samtidigt som hon bara några dagar innan försäkringsfallet höjde ersättningsbeloppet. Rimligtvis borde hon ha höjt ersättningsbeloppet omedelbart när hon fick in fler pälsar i varulagret och inte väntat en hel månad.

Vid en samlad bedömning fann högsta domstolen att Judith K inte hade fullgjort sin bevisskyldighet.

Att högsta domstolen höjde beviskravet till ”klart mera sannolikt” var antagligen inte avgörande ifall Judith K hade vunnit målet eller inte. Hon hade troligen förlorat målet oavsett om beviskravet inte hade höjts, domstolen ville bara markera att egen företagare har högre bevisskyldighet än privatpersoner. HD tog inte upp någon omständighet överhuvudtaget som talade för att inbrottet inte skulle vara fingerat.

9.1 Analys företagsförsäkringar

Näringsidkare skall till skillnad från privat personer göra det *klart mera sannolikt* att försäkringsfall inträffat än att så inte är fallet. Annars är det inte så mycket som skiljer sig bland försäkringsfall mellan privatpersoner och näringsidkare när det gäller bevisvärdering. En skillnad kan vara att i rättsfall med näringsidkare verkar den tekniska utredningen ha större betydelse. Vad detta beror på är svårt att säga, men antagligen att försäkringsbolagen satsar mer pengar på en teknisk undersökning när andra näringsidkare är inblandade. Detta i sin tur kan bero på att det ofta handlar om mer pengar när det handlar om företagsförsäkringar.

Rättsfallet RH 1994:80 är intressant eftersom det behandlar flera omständigheter av intresse, försäkringsbolagets tekniska utredning, försäkringstagarens ekonomiska motiv, hans åtgärder och handlande vid försäkringstillfället samt försäkringstagarens allmänna trovärdighet. Hovrätten sade i rättsfallet att försäkringsbolaget skulle tillfört ytterligare bevisning för att uppfylla beviskraven när det gäller försäkringstagarens ekonomiska motiv att framkalla försäkringsfallet. Vidare sades det att någon säker slutsats inte kan dras av den tekniska utredningen i målet, men att det mesta talade för att försäkringsfallet uppstått såsom försäkringsbolaget uppgivit. Vad hovrätten egentligen säger är att det mesta talar för att försäkringsbolaget har rätt i sina misstankar om hur försäkringsfallet har uppstått, men att det saknas tillräckligt med bevis för att bevisa detta. Rätten verkar säga att försäkringsbolaget borde ha haft bättre underlag innan de tog upp fallet i domstol.

Försäkringstagarens allmänna trovärdighet samt åtgärder och handlande hade hovrätten inte något intresse av, när det gäller bedömningen om försäkringstagaren hade förfarit grovt vårdslöst.

Rättsfallet visar tydligt att den tekniska utredningen är det starkaste bevismaterialet, följt av försäkringstagarens ekonomiska motiv att framkalla försäkringsfallet.

Ett rättsfall som behandlar trovärdighet på ett bra sätt är RH 1988:43. Fallet handlar om paret som blev rånade på dagskassan. Den tekniska undersökningen gav inga spår, vilket ledde till att målet fick lösas på andra omständigheter. Det avgörande var försäkringstagarnas uppgifter om hur rånet hade gått till och hur bokföringen hade försvunnit. Försäkringstagaren kunde inte i tingsrätten uppge vart någonstans bokföringen hade tagit vägen. Att han sedan uppgav olika uppgifter om bokföringen i tingsrätt och hovrätt, minskade hans trovärdighet avsevärt. Paret förlorade målet p.g.a. minskad trovärdighet och andra märkliga omständigheter.

Rättsfallet visar att när den tekniska utredningen inte ger något underlag måste rätten använda sig av andra uppgifter. I målet visade försäkringstagaren typiska lögn signaler. Signalerna bestod av strukturbrott, karghet samt abstraktion.

10 Frågor till försäkringsbolag

Frågor om bl.a. bevisvärdering skickades ut till några försäkringsbolag. De fem bolag som svarade på frågorna skall redovisas nedan. Svaren från försäkringsbolagen återges så ordagrant som det går. Den kursiva texten är svaren från de olika försäkringsbolagen.

De olika frågorna behandlar:

1. den tekniska utredningen,
2. ett vittnes bevisvärde,
3. brottslig bakgrund,
4. försäkringstagaren ändrar uppgifter.

De första frågorna handlar om den tekniska utredningen.

1.1 Anser Ni att domstolarna vid tvist mellan försäkringsbolag och försäkringstagare bedömer bevisvärdet av den tekniska utredningen, som försäkringsbolag gör efter försäkringsfall, för lågt?

Alla försäkringsbolag var eniga om att det inte förhöll sig på detta sätt, d.v.s. domstolarna bedömer inte bevisvärdet av den tekniska utredningen för lågt.

1.2 Hur mycket tycker Ni att domstolen generellt värdesätter den tekniska utredningen som försäkringsbolaget gör?

mkt lågt

lågt

mediokert

högt

mkt högt

Även här var alla svar enhetliga, samtliga hade högt som svarsalternativ.

1.3 Tycker Ni att det borde finnas fall där försäkringstagaren borde göra den tekniska utredningen istället för att försäkringsbolaget skall behöva göra utredningen?

Samtliga var eniga om att det inte borde finnas några fall där försäkringstagaren borde göra den tekniska utredningen.

Andra huvudfrågan behandlar ett vittnes bevisvärde.

2.1 Har det hänt att Ni tror er veta att en vittnesberättelse om ett inträffat försäkringsfall är påhittat, men Ni inte tror Er kunna överbevisa vittnesberättelsen i en framtida rättegång?

Alla bolag svarade ja på denna fråga.

2.2 Hur ofta anser Ni att det ovanstående inträffar?

mkt sällan

sällan

ibland

ganska ofta

ofta

Här har försäkringsbolagen olika åsikter om hur ofta det inträffar. Svarsutfallet blev 1 st. mkt sällan, 2 st. sällan, 2 st. ibland, ett av "ibland" svaren ansåg t.o.m. att det även kunde vara ganska ofta.

Tredje huvudfrågan behandlar försäkringstagarens brottsliga bakgrund.

3.1 Anser Ni att försäkringstagarens trovärdighet minskar om han har brottsligt förflutet?

3.2 Om ja, spelar det någon roll vad för slags brottsligt förflutet försäkringstagaren har?

Fyra försäkringsbolag ansåg att trovärdigheten minskar ifall försäkringstagaren har brottsligt förflutet, endast ett bolag ansåg att det inte gör det.

Typen av brottslighet spelar roll i de flesta fallen, bedrägeribrott anses minska trovärdigheten mer än andra brott, stöld anses också vara trovärdighetsminskande. Andra typer av brottslighet är inte i lika stor grad förtroendeminskande.

Brottslighet som ligger långt bort i tiden brukas dock inte åberopas i rättegång av försäkringsbolaget.

Fjärde huvudfrågan behandlar när försäkringstagaren ändrar sina tidigare uppgifter.

4.1 Vilka är enligt Er mening de vanligaste anledningarna till att försäkringstagaren ändrar på sina uppgifter under försäkringsfallsutredningen?

De vanligaste svaren var:

- Försäkringstagaren är överbevisad om ett tidigare påstående från dennes sida,*
- Försäkringstagaren konfronteras med en utredning i sakfrågan som gör honom/henne beredd att berätta hela sanningen.*

Ett annat försäkringsbolag ansåg att så kallade påplussningsärenden är vanliga, vilket kan bero på att försäkringstagaren vill täcka in självriskan.

4.2 Är det vanligt att försäkringstagaren tillför nya uppgifter till försäkringsutredningen, efter det att Ni under utredningen upptäcker något som inte verkar stämma angående försäkringsfallet?

Samtliga försäkringsbolag svarade ja.

4.3 Finns det situationer när Ni anser att ändrade uppgifter/nya uppgifter från försäkringstagaren under försäkringsutredningen närmast är ett försök att få en enhetlig struktur på sin berättelse istället för att vara den korrekta versionen av hur försäkringsfallet uppstod?

4.4 Om ja, inom vilka försäkringsområden är detta vanligt/vanligast?

Fyra har svarat ja och en har svarat nej, på fråga 4.3. På den andra frågan (4.4) anser försäkringsbolagen att det är vanligt att försäkringstagaren ändrar på sina uppgifter inom alla områden där detta är möjligt. När det gäller ändrade uppgifter från försäkringstagaren är stöld- och reseförsäkring områden där den mesta utredningen genomförs av försäkringsbolagen när det gäller försäkringsbedrägeri.

4.5 Vad är det som avgör om Ni tror eller inte tror på försäkringstagarens nya uppgifter om hur försäkringsfallet gick till?

En analys av svaren från försäkringsbolagen visar att trovärdigheten hos försäkringstagaren och sannolikheten av skeendet i dennes berättelse är de mest avgörande i de allra flesta försäkringsfall.

Svar som lämnades var bl.a., "Måste givetvis vägas mot de tidigare lämnade uppgifterna.", "Bakomliggande utredning med kontroller", "Andra vittnes eller tekniska uppgifter som motsäger försäkringstagarens uppgifter.

Ett försäkringsbolag svarade följande:

- Trovärdigheten hos försäkringstagaren,*
- Om uppgifterna passar in i den objektiva bedömning som kan göras vid skaderegleringen,*
- På vilket sätt uppgifterna kommer fram.*

Ett annat bolag svarade:

"Privatpersonen borde direkt efter t.ex. inbrott i bostad se om TV, video etc. stulits. Att komma på sådant efter någon tid verkar ej troligt. Företagare påstår efter inventering att delar av varulager stulits. Orsaken till detta är ofta att de vill täcka in svinn."

4.6 Hur ofta tror Ni att en försäkringstagare ändrar på sina uppgifter angående ett försäkringsfall och därmed försöker vilseleda försäkringsbolaget? (det räcker med en grov uppskattning)

mkt sällan

sällan

ibland

ganska ofta

ofta

Svaren fördelade sig, 2 st. ibland, 2 st. ganska ofta samt en som svarade i ca 10 % av fallen.

4.7 Egna synpunkter angående bevisvärdering och försäkringsfall.

Två av försäkringsbolagen gav Stockholms tingsrätt ett gott betyg när det gäller bevisvärdering, det skall vara lättare att förutse målen där. Det ena bolaget ansåg även att de andra tingsrätterna i Sverige är "snällare" än Stockholms tingsrätt, tingsrätterna skulle ha för lite vana att behandla försäkringsbolagens bevisning i vissa fall.

Ett försäkringsbolag ansåg det bekymmersamt att det ofta ej räcker att avvisa samtliga anspråk om de har konstaterat (bevisat!) att några av posterna var påhittade. Annars ansåg de att det är en bra praxis inom det civila området.

10.1 Slutsats frågeställning

Försäkringsbolagen har i de flesta frågor rörande bevisvärdering likadana uppfattningar. Att alla försäkringsbolag anser att domstolen värdesätter den tekniska utredningen högt är inte överraskande. Detta märks genom att bolagen satsar tid och pengar på att göra bra utredningar. Rättsfallen visar tydligt att den tekniska utredningen i de allra flesta fall värderas högt av domstolen som bevisvärde.

Eftersom försäkringsbolagen, i de allra flesta fall, genomför den tekniska utredningen är det även de som oftast använder sig av den tekniska utredningen i en rättegång.

Att bolagen tycker att domstolarna värdesätter den tekniska utredningen högt är bra, eftersom nuvarande bevisvärderingspraxis gör försäkringspremierna billigare. Måste försäkringsbolagen satsa mer tid och pengar på utredningar måste försäkringspremierna höjas, för att kompensera försäkringsbolagens utgifter.

En uppfattning som skiljer sig mellan några av försäkringsbolagen är hur ofta de tror att försäkringstagaren ändrar på sina uppgifter angående ett försäkringsfall och därmed försöker vilseleda försäkringsbolaget.³⁶ Det är svårt att veta varför försäkringsbolagens svar skiljer sig åt. Det kan bero på en subjektiv uppfattning hos vederbörande som svarade på frågorna eller på att vilseledande från försäkringstagaren varierar bolagen emellan. Vilseledandet kan bero på geografiska och socialantropologiska skillnader.

En annan fråga som är intressant, eftersom försäkringsbolagens svar varierar kraftigt, är hur ofta försäkringsbolagen anser att en vittnesberättelse är påhittad men de inte tror sig kunna överbevisa vittnesberättelsen i en framtida rättegång.³⁷ Här skiljer sig svaren från *mycket sällan* till *ganska ofta*. Skillnaden är mycket stor med tanke på att de flesta andra svar är likvärdiga. Skillnaden beror antagligen på skilda uppfattningar hos olika skadereglerare och utredningsinspektörer bolagen emellan.

---

³⁶ Se fråga 4.6 i frågeställningen.

³⁷ Se fråga 2.2 i frågeställningen.

Ett försäkringsbolag sade att tidigare straffade är kraftigt överrepresenterade både när det gäller brott riktade mot försäkringar och bedrägeribrott från dem som är försäkrade. Detta skall enligt bolaget vara extra tydligt om de varit straffade för stöld- och bedrägeribrott. Detta talar för att bolaget anser att tidigare brottslighet väsentligt nedsätter trovärdigheten.

Att ett annat försäkringsbolag inte anser att brottsligt förflutet minskar trovärdigheten är förvånande, när t.o.m. HD i NJA 1984 sid 358 anser att brottsligt förflutet nedsätter trovärdigheten hos försäkringstagaren. Antagligen anser bolaget att det känns olustigt att utelämna sådan information eller så är försäkringsutredaren ny i sin tjänst.

Ett av försäkringsbolagen svarade att brott begånget långt tillbaka i tiden inte skall nedsätta trovärdigheten, men de sa ingenting om hur långt tillbaka i tiden man måste gå för att trovärdigheten inte skall minska. Försäkringsbolagen skall troligtvis avgöra detta själva från fall till fall.

11 Slutsats bevisvärdering

Bevisvärdering är ett svårt ämne eftersom det beror på så många faktorer som samverkar. Att hitta en faktor som påverkar domstolens bedömning mer än andra faktorer i en försäkringstvist, är svårt.

Efter att ha gått igenom rättsfallen har det framkommit några slutsatser. Det är samma slutsatser oavsett ifall det gäller konsument- eller företagsförsäkring.

Det är speciellt fyra omständigheter som är av intresse:

- den tekniska utredningen,
- försäkringstagarens ekonomiska förhållanden,
- försäkringstagarens handlande och åtgärder vid försäkringsfallet,
- försäkringstagarens allmänna trovärdighet.

Det viktigaste beviset som kan föras fram i domstol är den tekniska utredningen. Nästan samtliga rättsfall utgår från den tekniska utredningen. Inte sällan ger rättsfallen vid handen att den tekniska utredningen är det avgörande beviset. Detta märks tydligast i rättsfallen som handlar om motorfordon, i de fall där motorfordonet är befintligt och kan undersökas efter försäkringsfallet.

De flesta försäkringsbolag verkar använda sina egna försäkringsutredare, och sällan opartiska expertutredningar, vilket är förvånande eftersom expertutredningar verkar ha högre bevisvärde än utredningar som är gjorda av försäkringsbolagens egna skadereglerare.

Det verkar även finnas en tendens att expertutredningar som förebringas rätten från båda parter, tar ut varandra, vilket bl.a. kan ses i rättsfallet RH 1987:59.

Samtliga försäkringsbolag anser att domstolarna värdesätter den tekniska utredningen högt. Försäkringsbolagen anser även att försäkringstagaren ej, istället för försäkringsbolagen, borde göra den tekniska utredningen.

Detta ger vid handen att den tekniska utredningen fungerar som ett bra bevismedel.

Försäkringstagarens allmänna trovärdighet är något som det diskuteras en hel del om.

Försäkringstagarens trovärdighet ifrågasätts ofta från försäkringsbolagen när försäkringstagaren har brottsligt förflutet.

Ofta är försäkringstagaren enda vittnet till ett försäkringsfall. Försäkringstagarens trovärdighet blir då helt avgörande för bl.a. försäkringsbolaget och domstolen, ifall inte den tekniska utredningen ger några ledtrådar.

En fråga som ställdes till försäkringsbolagen var, hur ofta de ansåg att en vittnesberättelse om ett inträffat försäkringsfall är påhittat. Svaren från bolagen varierade mellan *sällan* och *ganska ofta*. Samtidigt anser 80% av försäkringsbolagen att brottslig bakgrund hos försäkringstagaren minskar dennes trovärdighet, vilket är förståeligt, det avgörande är hur mycket trovärdigheten minskar och för hur länge. Svar på dessa frågor lämnas tyvärr inte i denna uppsats.

Tidigare brottslighet är ett bland flera sätt som minskar försäkringstagarens trovärdighet. Andra sätt är bl.a. på vilket sätt uppgifter om försäkringsfallet kommer fram, om uppgifterna passar in i den objektiva bedömning som kan göras vid skadereglering, andra vittnesuppgifter om försäkringsfallet m.m. Som vi kan se är det många faktorer som ensamt eller samstämmigt påverkar trovärdigheten.

Sammantaget har försäkringsbolagen en normal syn på trovärdigheten hos försäkringstagaren.

Försäkringstagarens handlande och åtgärder i samband med ett försäkringsfall, har ej så högt bevisvärde som man skulle kunna tro. Detta kan bero på att egendomligt handlande kan förklaras med att parten var i chocktillstånd eller blev allmänt överraskad av försäkringsfallet och därför inte handlade som den exemplariska försäkringstagaren skulle göra i motsvarande situation. Det går inte förvänta sig att alla människor handlar på ett rationellt sätt när olyckan är framme. Domstolarna gör rätt i att inte ge försäkringstagarens handlande och åtgärder efter försäkringsfallet ett alltför högt bevisvärde. Däremot bör handlande som sker före försäkringsfallet värdesättas hårdare, än handlande efter försäkringsfallet, eftersom försäkringstagaren då ofta agerar vid sina sinnens fulla bruk och vet vad han gör.

Att Stockholms tingsrätt skulle vara bättre än andra tingsrätter i landet när det gäller bevisvärdering, var ej överraskande. Stockholms tingsrätt har flest antal försäkringsfall i landet och borde följaktligen även vara bättre än andra tingsrätter när det gäller bevisvärdering. Glädjande var att försäkringsbolagen ansåg att det var en bra praxis när det gäller bevisvärdering inom det civila försäkringsområdet.

Sammantaget kan det sägas att det är svårt att utläsa något riktigt konkret när det gäller bevisvärdering inom försäkringsrättsfall. Domstolarna anger ofta lite halvkryptiska domskäl som är svårtydbara när det gäller bevisvärdering.

Sammanfattningsvis kan man säga att den tekniska utredningen är det klart värdefullaste bevismaterialet som försäkringsbolagen kan använda. Så gott som alla rättsfall som har teknisk utredning avgörs efter denna. Andra omständigheter som försäkringstagarens trovärdighet, handlande samt ekonomiska situation kan tillsammans bilda ett starkt bevisvärde, men ensamma har omständigheterna vanligtvis ej något högt bevisvärde.

12 Litteraturförteckning

- Bengt Lindell   Sakfrågor och rättsfrågor, Iustus Förlag, Uppsala 1987.
- Bertil Bengtsson   Försäkringsrätt- några huvudlinjer, upplaga 4:1, Falköping 1992.
- Per Olof Ekelöf, Robert Boman   Rättegång - fjärde häftet, upplaga 6:2, Göteborg 1993.
- Karl Olivercrona   Domstolar och Tvistemål, upplaga 9:1, Lund 1983.
- Jan Hellner   Försäkringsrätt, Lund 1959.
- Robert Boman   Festskrift till Bertil Bengtsson, Bevisbörda och civilrätt (eller sfärernas harmoni), Nerenius & Santérus Förlag, Göteborg 1993.
- Per Olof Bolding   Går det att Bevisa? Perspektiv på Domstolsprocessen, Stockholm 1989.
- Christian Diesen   Bevisprövning i brottmål, Juristförlaget, Stockholm 1994.

Rättsfallsförteckning

NJA 1984 sid 501 I
NJÄ 1984 sid 501 II
NJÄ 1986 sid 3
NJÄ 1986 sid 358
NJÄ 1988 sid 221
NJÄ 1990 sid 93
NJÄ 1992 sid 113
NJÄ 1994 sid 449 I
NJÄ 1994 sid 449 II
RH 1986:110
RH 1986:134
RH 1987:50
RH 1987:59
RH 1987:92
RH 1987:133
RH 1988:2
RH 1988:43
RH 1988:66
RH 1988:116
RH 1994:80
RH 1996:94
Lnr:45:80
Lnr:100:83